

ISSN 1302-3519

ÇALIŞMA ORTAMI

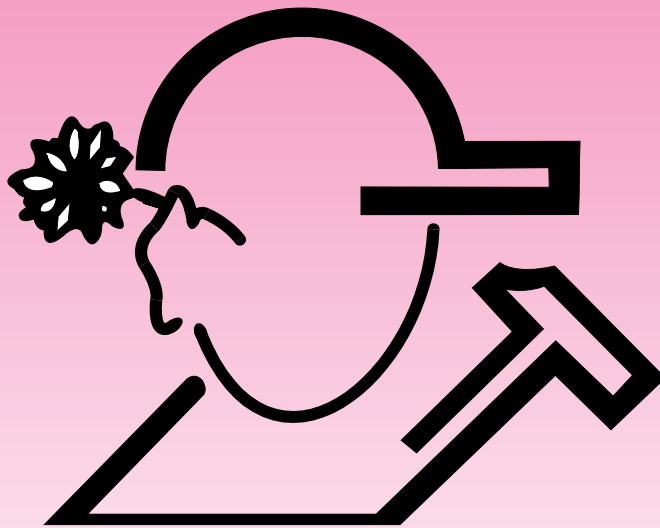
İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

İki Ayda Bir Çıkar / Sayı : 128

Mayıs - Haziran 2013

- İş Cinayetleri Almanağı
- Vicdan ve Adalet Nöbeti
- İş Sağlığı ve Güvenliği – İyi Öğrenci Olamadık !
- O Çocuklar Şimdi Neredeler ? ..
(Röportaj, 1978-1982)
- 1979'dan Günümüze Türkiye'de Çocuk Koruma Hizmetleri
- Onlar (Çocuklar)
- İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım :
Yüksek Gerilim Direklerinin Montajı

www.fisek.org.tr

*Çalışan Çocuklara "Vefa Borcu"nuza
Ödemek İster misiniz?*

*Fişek Enstitüsü'nün 31. Yılı
Çalışma Ortamı'nın 21. Yılı*

İŞ CİNAYETLERİ ALMANAĞI 2012

İş kazalarının bir yazgı olmadığını önce başına gelenler öğrendi. Canları yananlar, sevdiğini yitirenler, "Bu nasıl adalet?" diye düşündüler. Ama bu adaletsizliğin, kendi yazgılarının "kara"lığına bağlanamayacağını; birilerinin buna neden olduğunu anladılar.

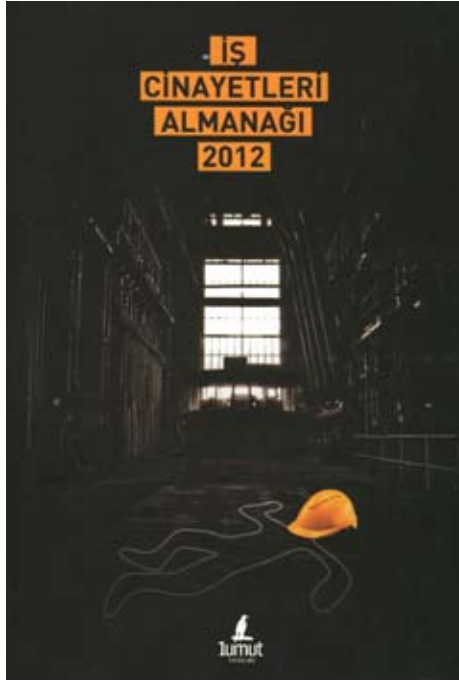
Bir işyerinin ortasına bomba koyarlarsa ve bu patlarsa; sen bunu nasıl "yazgı" ile açıklayabilirsiniz ?! Bu konuda konulmuş açık-seçik kurallar varsa ve işveren bu kuralları hiç gözönüne almamışsa; bu yüzden de işçisinin can kaybına yol açmışsa; nasıl isyan etmezsiniz ?

Nasıl önlenebileceği bilindiği için, işyerlerinde alınması zorunlu olan önlemler, yasa ve yönetmelikte açık-seçik yazıldığı için, ölümle sonuçlanan her iş kazası bir cinayettir. Ama bu haberler, çoğunlukla, gazetelerin ilk sayfalarında bol renkli fotoğraflarla verilmaz. Ya hiç gazete sayfalarında yer almaz; ya da bir kaç satırda gazetenin uzak köşesine sıkışır.

Adalet Arayan işçi Aileleri, Türkiye'deki işçi sağlığı iş güvenliği hareketinde yeni bir olgu... Ostim'deki patlamalardan sonra oluşan bu grup, bir sivil inisiyatif, yani bir halk hareketi. Bu özelliğiyle, işçi sağlığı iş güvenliği konusunda çok az rastlanan hükümet dışı kuruluşlar arasında önemli bir konum kazanmış durumda.

Adalat arayan işçi aileleri diyor ki : "Bizler iş cinayetlerinde sevdiğimiz kişileri kaybettik. Acımız taptaze, öfkemiz tarifsiz. Ekmeğini kazanırken, patronların daha çok kazanma hırsı, sorumluların denetim eksikliği ve ihmali sonucu hayatlarını kaybeden yakınlarımızı geri getiremeyeceğimizin elbette bilincindeyiz. Mücadelemizin özünde adalet arayışı var. Yakınlarımızın hakkını aramayı adalet mücadelesiyle sürdürüyoruz. Ama sorumluluğumuz sadece yakınlarımızla sınırlı değil ; Başka insanlar bizim gibi acı çekmesin. ...

İş Cinayetleri Almanağı'nı hazırlama fikri, Adalat Arayan İşçi Aileleri olarak mücadele sürecimizde 'iş cinayetlerine dikkat çekmek için ne yapabiliriz?' sorusuna verilen yanıtlardan biri. İstedik ki, kaybettüğümüz canlar unutulmasın. İstedik ki yeni iş cinayetleri yaşanmasın. İstedik ki sorumlular sorumluluklarını yerine getsin, işçi hayatı bu kadar değersiz ve ucuz olmasın. İstedik ki, adalet patronların, kamu görevlilerinin değil, hayatını kaybeden işçilerin yanında yer alsın. İstedik ki, işçi kardeşlerimiz, hem 2012 iş cinayetle-

rinin medyaya yansıyan tablosunu, hem de bu tablonun değişmesi için birlikte mücadele etmenin ne kadar önemli olduğunu görsün."

Bu kitapta yerel basından ulusal basında yer alan bir çok haberin kupürlerini göreceksiniz. Bu haberler, bir gazete köşesinde yitip gitmekten, günler geçtikçe unutulmaktan kurtarılmıştır. Çevirdiğiniz her sayfa, bir acının fotoğrafı. Resmi istatistiklerden farklı olarak, orada işçiler bir rakam olarak anılmamış; kitabın hiçbir köşesinde, burada toplanan haberlerin sayısına, kaza geçiren toplam işçi sayısına ilişkin bir rakama rastlamıyorsunuz. Çünkü her bir haber, her bir insan çok değerli ve kaybı kabul edilemez.

Yine resmi istatistiklerinden farklı olarak kayıt-dışı işçileri de kapsıyor. Ülkenin her bir köşesindeki iş kazası haberlerine ulaşıyor. İşçinin tarımda, sanayide, inşaatla çalışmasına aldırıyor. Çünkü onu insan olarak görüyor.

İşte haber :

Pamuk tarlasına sıkılan tarım ilacı 50 mevsimlik işçiyi zehirledi (30 Mayıs 1992, Adana/Seyhan)

İşte haber :

Kepçe operatörü toprak yığını ile kepece arasında kalarak hayatını kaybetti (31 Mayıs 1992, Kayseri/İncesu).

İşte haber :

Geçen yıl 1 Mayıs'ta işçi ve emekçilerin resmi tatil gününde, set işçisi Selin Erdem, Hamdi Alkan'ın yönetmeni olduğu Arka Sıradakiler dizisinin çekimlerinin yapıldığı Seyrantepe'deki sette, iş cinayetinde hayatını kaybetti. Selin Erdem, 27 yaşındaydı , tüm set işçileri gibi zor ve ağır koşullarda çalışıyordu (1 Mayıs 2012, İstanbul).

Adalet Arayan İşçi Aileleri, "İş cinayetlerini unutmadık; unutturmayacağız" diyorlar. Seslerini kitapla nöbet tutarak, web sayfasında yazarak duyuruyorlar. Onların haklı mücadelelerini saygıyla selamlıyoruz ve bizimle birlikte çoğaldıklarını bilmelerini istiyoruz. Bundan sonra. Çalışma Ortamı dergisinin her sayısında bu kitaptan bir haber yayınlayarak, Vicdan ve Adalet Nöbeti'ne biz de katılacağız.

İşte bu sayının haberi :

HES CUMHURİYETİNDE
ÇOCUK İŞÇİ CİNAYETİ (s.53)

3. sayfada

VİCDAN VE ADALET NÖBETİ - 1

'HES Cumhuriyeti'nde
çocuk işçi cinayeti

GİRESUN - Giresun'un Dereli ilçesi Kızıltaş köyünde Suta isimli HES inşaatında göçük meydana geldi.

4 işçi hayatını kaybetti. Bir işçi de ağır yaralandı. Ölen işçilerden birinin sigortasız çalıştırılan 16 yaşında bir çocuk olduğu ortaya çıktı.

Köylüler, göçük meydana gelen santral inşaatı ile ilgili olarak daha önce Ordu İdare Mahkemesinin "Yürütmeyi durdurma kararı" verdiği, buna rağmen inşaatın devam ettiğine dikkat çekti. Davanın halen devam ettiği ve şu an Danıştayda olduğu öğrenildi.

HALK İSYAN ETTİ

Göçük altında kalarak yaşamını kaybeden işçilerin Kerem Erdem (40), Eren Erdem (16), Kenan Özdemir (40) ve Mustafa Yiğit (22) olduğu, yaralı Zafer Kırılak'ın ise ağır yaralandığı ve hastanede tedavi altına alındığı belirtildi. Olay üzerine bölge halkı toplanarak HES'çi firmaya tepki gösterdi. HES nedeniyle arazilerinin zorla istimlak edildiğini, köy yolunun tahrip edildiğini söyleyen köylüler "Ölen gençlerimizi kim nasıl geri getirecek?" diye isyan etti.

'HES KARŞITLARI VATAN HAINİ'

Öte yandan HES'çi şirket Suta İnşaat ve Mühendislik Şirketinin, (SUTA) Ankara Sanayi Odasına kayıtlı oldu-

ğu öğrenildi. SUTA'nın üyesi olduğu İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası (İNTES) Yönetim Kurulu Başkanı, "HES karşıtları vatan hainidir" sözleriyle tanınıyor. 30 Kasım 2011 tarihli Cumhuriyet gazetesine açıklama yapan İNTES Başkanı Şükrü Koçoğlu, "Çevreci diye ortaya çıkan kuruluşlar, sivil toplum örgüt-

leri ve kişiler, aslında yabancı ülkeler tarafından fonlanıyor. Bu kişilerin emeli, bizim enerji yatırımlarımızın yönünü değiştirerek enerji alanında dışa bağımlılığımızı artırmak. Kötü niyetli kişilerin haricindekilerse, cahilliklerinden, bilgisizliklerinden dolayı HES'lere karşı çıkıyorlar" demişti. (Giresun/EVRENSEL)

'Ölümlerin sorumlusu hükümet'

GİRESUN'un Dereli ilçesi Kızıltaş Köyünde, Hidroelektrik Santrali (HES) inşaatının istinat duvarının çökmesi sonucu 4 işçinin yaşamını yitirmesine dair açıklama yapan Emek Partisi eski Genel Başkanı, İstanbul Milletvekili Levent Tüzel, ölümlerden hükümeti ve bakanları sorumlu tuttu.

HES inşaatında istinat duvarının çökmesi sonucu Mustafa Yiğit, Kenan Özdemir, Kerem Erdem ve Eren Erdem yaşamını yitirmiş. Zafer Kırılak ise yaralı olarak kurtulmuştu. Ölümleri ve 'kaza'yı "Siyasi aymazlık işçilerin canını aldı" diye değerlendiren Tüzel, "Hükümet 'bu kazada devletin kurumlarının sorumluluğu yoktur, özel şirket sorumludur' diyemez, diyememeli artık" dedi. 'HES ÖLÜMLERİ BİR CİNAYET'

Bu ölümlerin cinayet olduğunun altını çizen Tüzel, "Bu cinayetten, yurttaşların, ilgili köylerin, çevre ve yöre derneklerinin, meslek örgütlerinin, üniversitelerin itirazlarını dinlemeyen Çevre ve Şehircilik Bakanı sorumludur" dedi. Yenilenebilir enerji kaynakları yerine yerli ve yabancı şirketlere rant dağıtma aracı haline gelen HES'lerin kurulmasında ısrar eden Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ile işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerini almayan, denetlemeyen Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı'nı da sorumlu tutan Tüzel, bu cinayetin esas sorumlusunun da "bütün bu politikaların siyasi sorumlusu olan siyasi iktidar" olduğuna dikkat çekti.

Ülkenin her yerinde mantar gibi dikilen HES baraj inşaatlarının onlarca işçinin canını aldığını, onlarcasının yaşamını kararttığını vurgulayan Tüzel, tüm itirazlara rağmen Hükümet'in HES'lerde ısrar etmesini de eleştirdi. Tüzel, bu bakımdan, hükümet yetkililerinin, gerçeklere gözünü kapatıp, "kader", "bu işin doğasında var kaza" gibi sözlerle geçiştirmesine izin verilemeyeceğini dile getirdi.

TÜZEL MECLİS'İ GÖREVE ÇAĞIRDI

HES'lerin, doğal yaşam alanlarını yok ettiğini, suyun yönünü değiştirerek, top-rağı, suyu kirliletmekle kalmayıp, Giresun Dereli'de, Adana Kozanlı da olduğu gibi işçilerin de canlarını aldığını dile getiren Tüzel, "Adana'da hâlâ bazı işçilerin cenazeleri dahi bulunamadı. İşte sermayenin usta Hükümetinin işçilere, emekçilere, köylülere reva gördüğü budur. Ölümdür, zulümdür, açlıktır, sefalettir" dedi. "Artık yeter" diyen ve her gün işçilerin beşer, onar yaşamlarını kaybetmesine seyirci kalınmayacağını belirten Tüzel, Meclis'i görevle çağırdı. Tüzel, 1500'ün üzerindeki HES baraj inşaatlarının derhal durdurulmasını, işçi cinayetlerini önlemeyi esas alan İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Yasası'nın çıkarılmasını istedi. (Ankara/EVRENSEL)

İş Sağlığı ve Güvenliği – İyi Öğrenci Olamadık !

Mustafa TAŞYÜREK*
(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Bir düştüğün yerde bir daha düşersen, bil ki kabahat sendedir.
Pubilius Syrus

Hataların Kaynakları

Kalite konusunda endüstriyel uygulamalarda geniş deneyimi olan ABD'li Dr. Joseph Moses Juran [1904-2008] (1940) **hataların** büyük bölümünün, yaklaşık %85'inin "sistemden" (%15'i insandan) kaynaklandığını gözlemlemiştir. Bu alanda yine çok geniş deneyim sahibolan Japon kalite devriminin mimarı (ABD'li) Dr. William Edwards Deming [1900-1993] ise, daha da ileri giderek, bu oranı 1986 yılında yazdığı bir kitapta -Out of the Crisis -% 94 olarak vermiş, daha sonra çıkan bir kitabında ve seminerlerinde ise (1989) **-hataların-% 98'i sistemden, % 2'sinin insan-**dankaynaklandığını belirtmiştir [1].

1950'lerin başlarında Japonya'da bulunan Dr. Deming İstatistiksel Kalite Kontrol konusunda seminerler vermiştir ve Deming'in seminerlerinin ardından 1954 yılında bir diğer kalite kontrol uzmanı Dr. Joseph M. JURAN, JUSE tarafından seminerler vermek üzere Japonya'ya davet edilmiştir [2].

Dr. Edwards DEMING (1951); "Eğer beni dinlerseniz beş yıl içinde dünya'yı yakalayabilirsiniz, eğer dinlemeye devam ederseniz dünya siz yakalamak için çok uğraşır" demiştir [3].

Keşke!

Toplam Kalite Yönetimi'nin fikir babalarından olan Deming, 1950'li yıllarda bu konferansları(nı) pek çok ülkede vermiştir. Bu ülkelerin arasında Türkiye'de bulunmaktaydı. Türkiye'deki konferansa davet eden kişiye konferansı nasıl değerlendirdiği sorulduğunda; **"İki metre boyunda uzun bir adamdı. Alaburus kesilmiş saçları vardı. İlginci şeyler söyledi..."** diye yorumda bulunmuştur. Japonlar ise, aynı konuşmayı dinledikten sonra, **"Önemli şeyler söylüyor, biz bunları uygulayacağız"** demişler ve savaş sonrasında çökmüş olan Japon Endüstrisinin kalkınmasında bu yöntemi kullanmışlardır [3].

Kalite alanında devrim niteliğinde bir aşama kaydeden Japon firmaları, **sistem geliştirmeye** büyük önem vermişlerdir. **"Sürekli iyileştirme"** ve **"sürekli geliştirme"** yaklaşımıyla, gerek üretim gerekse hizmet sistemlerini ileri düzeye getirmişlerdir [4].

Kısacası Japon'lar iyi öğrenciler olduklarını kanıtlamışlardır.

Biz aldığımız dersler sonucu iyi öğrenciler olabildik mi? Dünya'da ve Türkiye'de yaşanan birbirine benzeyen kazalardan dersler çıkartıp, bunların tekrarını önleyebildik mi? Açıkçası iyi öğrenciler olabildik mi?

Acı dersler; güvensiz durum ve hareketler

[1] 14 Aralık 2009 'da İngiltere-Cambirdge'de bir genç kız (Suzanne Cornwell, 18) bindiği go-kart'ın motoruna eşarpının takılması sonucu boğularak öldü [5,6].

[2] 17 Şubat 2010 tarihinde (16.30), (yıllık sıcaklık ortalaması 15-20 derece olan) Hong Kong'da (sıcaklıkların 6 derece kadar düştüğü ve o güne kadar kışın en soğuk günü oldu bir günde) bir go-kart pistinde 15 yaşındaki İngiliz öğrenci Amy Rose Coxall, arkadaşlarıyla yarışa başladı. Ancak 15 dakika sonra aniden yoldan çıkarak çimlik alanda durdu. Görevliler, aracı tekrar piste sokmak için gittiğinde,

Şekil 1: Go-kart kazalarının oluş şekli[7]

Amy'i bilincini yitirmiş bir halde buldu. Genç kızın **mavi at-kısı** aracın **açıkta duran motoruna** takılmış ve Amy'i boğmuştu. Bilincini yitirmiş halde hastaneye kaldırılan Amy, tüm müdahalelere rağmen 45 dakika sonra yaşamını yitirdi. Doktorlar, ölümün boğulma nedeniyle gerçekleştiğini açıkladı[8,9].

{Kazanın olduğu dört yaşındaki pistteki güvenlik uygulamasında, binicilerin (sürücülerin) kask taktırıldığı ve piste girmeden -aracı kullanmaya başlamadan önce yazılı sınavdan geçirildikleri ve güvenlikle ilgili bir video izletilerek eğitim verildiği, uzun saçlı insanlara yarış öncesi saçlarını bağlamaları tavsiye edildiği belirtilmektedir 8,7.}

Şekil 2: M.Dadoun'un eşarpının arka aksa nasıl dolaştığının incelenmesi.

[3] 08 Nisan 2010'da Sidney'li tesettürlü 26 yaşında müslüman bir kadın (Mariam Dadoun)esi ve iki çocuğu ile birlikte tatil yaparken Avustralya'nın Nelson Bay bölgesinde Port Stephens'da , eşarbinin go-kartın motoruna dolaşması sonucu boğularak (boğazını sıkarak) yaşamını yitirmişti [10,11].

[4] 2001 yılında yine Hong Kong'un tatil cenneti Macau'da bir üniversite öğrencisi eşarbi go-kart motoruna (tekerleklerine) sıkışarak yaralanmıştı. 20 yaşındaki genç kızın beyininde kalıcı hasar meydana gelmişti [12,9].

[5] 31 Ekim 2010, saat 20:30'da'da Ankara'da Atatürk Orman Çiftliği'ndeki go-kart pistinde Sultan Öztemel'in at-kısı tekerleklerle dolanmış, kaskı da olan 24 yaşındaki kadın boynu kırılarak hayatını yitirmişti. [2009'da Denizli'de kask takmayan 12 yaşındaki Ayça Güney'in saçları aracın

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

motor miline dolanmış, başından ve kulağından yaralanmıştı. Kocaeli'nde ise 2008'de dokuz yaşındaki İrem Güneş'in saçı motora takılmış, kafa derisinin bir kısmı kopmuştu [13,14,15].

[6] 8 Temmuz 2012 tarihinde Whiteland Raceway Park'ta [ABD, Indiana Eyaletinde] sürüş sırasında 19 yaşındaki Shelbi Crouch'un saçları go-kart aksına (dingil/mil) yakalandı ve bu korkunç kaza sonucunda, kafa derisinin bir kısmı yırtılmış ve kafatasında kırıklar oluşmuştu.

{Go-kart'larda arka dönen aksların uzun saç veya gevşek giysileri olan insanlar için tehlikeli koşullar yarattığı yıllardır bilinmektedir. ABD'de 1996 yılında, Tüketici Ürün Güvenliği Komisyonu (CPSC) yaralanma ve ölümleri önlemek için arka aks üzerinde koruyucu bir muhafaza yerleştirilmesi ile ilgili tüm go-kart üreticileri ve eğlence yeri parki sahiplerini uyaran duyuru da yayınlamıştı [16,17].}

"Beterin de beteri var" denilecek kaza –"En acı ders".

Şekil 3: TE'nin Adapazarı'nda kazadan önceki son boyun atkılı görüntüsü [18,19]

Şekil 4: Adapazarı'nda 07.02.2013 'de TE'nin kaza geçirdiği go-kart [19]

[7] 07.02.2013 tarihinde (13:30) Sakarya'da (Adapazarı ilçesinde) bir alışveriş merkezinin otoparkında oluşturulan pistte go-karta binen (Sakarya Üniversitesi (SAÜ) Çevre Mühendisliği üçüncü sınıf öğrencisi) Tuğba Erdoğan (24), hızla bariyere çarpınca başı koparak öldü. Genç kızın ölümünde iki şüphe var [20,21].

Sözlüsü ve arkadaşlarıyla birlikte çevreyolundaki bir alışveriş merkezinin bahçesinde bulunan go-kart pistine gelen Sakarya Üniversitesi öğrencisi Tuğba Erdoğan, sürüş esnasında go-kartta atkısının aracın arka tarafında bulunan ve hareket etmesini sağlayan aks miline sarılması nedeniyle (başı koparak yaşamını yitirdi) kazanın meydana geldiği, Erdoğan'ın kaskının bulunmadığı ve go-kart kıyafetini de giymemiş olduğu belirtildi [22,23,24].

Yerde bulunan kanlı kaşkoldaki düğüm ve kandan ilk tespitlere göre, kaşkoldunun go-kart motoruna dolanarak (olaydan yarım saat önce bir kafeteryada boynunda yeşil kaşkol ile görüntülen) Tuğba'nın başının kopmasına neden olduğu değerlendirildi, ancak emniyet kemeri'nin yanlış bağlanmasının sorun olabileceği olasılığı da dikkate alındı.

Şekil 5: Go-kart sürüş kıyafeti [18]

SONUÇ : Go-kart kazalarından zamanında yeterli dersleri çıkartıp, iyi öğrenciler olmadık.

Genel Olarak Karnemiz Nasıl ?

SGK'nın son yayınlandığı (2011) iş kazası ve meslek hastalığı istatistiklerinde son dört yıla bakıldığında; (5510 sayılı kanunun 4-1/a m. Kapsamında aktif sigortalıların) iş kazası ve meslek hastalığı sayısı 2008'den 2010'a kadar bir azalma olmuşsa da 2011'de tekrar yükselmiştir (Tablo 1).

İş kazalarıyla meslek hastalıkları sayısındaki bu artış çıkışlara karşın, aynı nedenle ortaya çıkan ölüm ve sürekli işgöremezlikler sürekli olarak artmaktadır. Kayıt dışının bu kadar yaygın olduğu ülkemizde, bu ikinci veriler çok daha önemlidir. Sürekli iş göremezlik'ler düzenli bir artışla 2008'de 1.452'den 2011 yılında 2.093'e yükselmiştir (Tablo 2). İş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölenlerin sayısı 2008'de 865 iken , (neredeyse düzenli bir artışla) 2011'de 1.710 olmuştur (Tablo 3). Dört yıl içinde artış %98.

Tablo 1-Türkiye'de iş kazası sayıları *

Yıllar	2007	2008	2009	2010	2011
İş Kazası Sayısı	80.602	72.963	64.316	62.903	69.227

Tablo 2: 5510 sayılı kanunun 4-1/a maddesi kapsamında olan ve bir ücret karşılığında çalışan sigortalıların sürekli iş göremezlik sebebinin iş kazası ve meslek hastalığına göre dağılımı**

Sürekli iş göremezlik sebebi	2007	2008	2009	2010	2011
İş kazası	1.550	1.452	1.668	1.976	2.093
Meslek hastalığı	406	242	217	109	123
Toplam	1.956	1.694	1.885	2.085	2.216

Tablo 3- 5510 sayılı Kanunun 4-1/a maddesi kapsamındaki aktif sigortalıların iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölümlerinin ölüm sebebine göre dağılımı**

Ölüm sebebi	2007	2008	2009	2010	2011
İş kazası	1.043	865	1.171	1.444	1.700
Meslek hastalığı	1	1	0	10	10
Toplam	1.044	866	1.171	1.454	1.710

* **, *** SGK İstatistik Yıllıkları

Bu durum, iş kazaları ve meslek hastalılarını görünümlüleyen ve bunları haberleştiren yazılı ve görsel basın mensuplarını ve Milletvekillerini çok etkilemiş, yıpratmış olmalı ki, 10 Ocak 2013'de TBMM'de kabul edilen 6385 sayılı Kanunla (RG:19.01.2013, sayı:28533) 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda değişiklik yapılarak (Madde 15) bu Kanunun 40 ıncı maddesinin ikinci fıkrasında yer alan tabloya; (16) Basın Kartı Yönetmeliğine göre basın kartı sahibi olanlardan, basın ve gazetecilik mesleğinde fiilen çalışanlara 90 gün, (18) Türkiye Büyük Millet Meclisi Yasama organı üyeleri ile dışarıdan Atanan bakanlar'a 90 gün (prim ödeme gün sayılarına) fiili hizmet süresi zammı eklenmiştir.

Yıpranmanın önlenmesi için gerekli sistemi kurma ve organizasyonu yapma yerine (bir anlamda) tazmin edilmesi yolu tercih edilmiştir.

Dersimize çalışalım,

[1] Nisan 2009'da Kuzey Galler'de Dee nehrinin yakınında (Flintshire) bir endüstri bölgesi olan Deeside kentinde bulunan "Mainetti UK Ltd" adlı süpermarketlere elbise askısı üretimi ve geri dönüşümü yapan 200 işçinin çalıştığı bir işyerinde; hat üzerinde hiçbir acil durdurma sistemi (acil stop butonu) bulunmayana bir bant konveyörünün (uygun bir koruyucusu olmayan) dişli ve zincirlerine, bantın altına elbise askılarını boşaltmak için eğildiğinde, (zincir ve dişlinin altına) önce eşarpını, sonra saçlarını kaptıran Kelly Nield, eşarp ve saçlarını kurtarmak için yaptığı uğraş (savaş) sırasında sol elinin küçük parmağını da neredeyse kopacak şekilde yaralanmıştır. Bant konveyör, ortamın gürültüsünden dolayı bağırması zor işitilen Kelly Nield'in arkadaşları tarafından ana şalterden enerjisi kesilerek durdurulmuş, bulunan bir makas ile eşarp kesilerek –boğulmaya / ölüme ramak kala –ağır yaralı olarak dişlilerden çıkartılmıştır. Saçları kafa derisinden yüzülerek (mekanik koruyucusu olmayan) dişlileresarı kalmıştır.

Şekil 6 : Bayan işçi Kelly Nield (24)'in saçları, geri dönüşüm konveyör bantının dişli ve zinciri arasında [25,26].

Kelly'nin uzun saç, zincirin içine dolaştığında ve içersine çekildiğinde at kuyruğu gibi bağlanmıştı. İş için özel bir üniforma ve kıyafeti, iş sağlığı ve güvenliği eğitimi de yoktu[26,26].

[2] 20 Aralık 2010 tarihinde İngiltere'nin Dartfordşehri yakınlarındaki Longfield 'de bir maden ocağında (Pinden Quarry) Atık ve Geri Dönüşüm Şirketi'nin, koruyucusu olmayan bir konveyör bant silindirlerinin (valslerinin) birinde –taşeron çalışanı -Vladislavs Golovacs'ın kolunun kopması ile sonuçlanan başka bir iş kazası olmuştur.

Valslerdeki tıkanıklıkların giderilmesi için, koruyucu kafes çıkartılarak sistem çalıştırılmış ve kazalıya, olası tıkanıkların uygun, güvenli yollarla giderilmesi konusunda yeterli eğitim verilmemiş, bilinç oluşturulamamıştır. Oysa bu kaza(lar) tamamen önlenebilirdi [27,28]

Şekil 7 : Kolunu vals ve kayış arasına kaptıran işçinin giysi parçaları [27,28]

Türkiye'den sadece bir makina (silaj makinası) çesidi üzerinden acı örnekler (<http://www.haberler.com/silaj-makinesine/>) :

[1] Köprübaşı ilçesinde bir Mısırtarlasında çalışan üniversite öğrencisi Mehmet Zeki Yıldırım (26), kolunu çalışmakta olan silaj makinesine kaptırdı ve olay yerinde kolu omzundan koptu [29].

[2] Nisan 2011'de İddiaya göre silaj makinesinde görevlendirilen Mehmet Zeki Yıldırım (iddiaya göre)makinneyi nasıl kullanacağı öğretilmeden, makinenin başında görevlendirildi. Makinenin nasıl kullanılacağını kendisine anlatılmayan genç makinede işini yaparken birdenbire sol kolunukaptırdı ve kolu omzundan koptu (Haber:12 Mayıs 2011).

Şekil 8: Silaj makinasının kolunu kopardığı işçi [30].

[3] 03 Ekim 2011 Kayseri'nin Develi İlçesi, Gümüşören Köyünde çiftçilik yapan Cihan Mert (46) Silaj makinesinde Mısırsilajı yaparken, makinede oluşan tıkanıklığı gidermek için motoru durdurmadan ayağıyla makineye müdahale etmek istedi. Ayağını makinenin kesici ve kıyıcı bıçaklarına kaptıran Mert, kurtulmak isterken diğer ayağını da makineye kaptırdı. Ağır yaralı olarak makineden çıkarılan Mert, olay yerinde yaşamını yitirdi [31].

[4] 06 Ekim 2011 Sakarya'nın Karapürçek İlçesi'nde evlerinin bahçesinde mısır ayıklamada kullanılan silaj makinesine kolunu kaptıran 51 yaşındaki İbrahim Keskin hastaneye kaldırılırken yolda öldü [32].

[5] 21 Temmuz 2012'de Niksar ilçesinde mısır silaj makinesine iki kolunu birden kaptıran işçi öldü [33].

[6] 21 Ağustos 2012 Samsun'un Vezirköprü ilçesinde ayağını silaj makinesine kaptıran genç 4 saat kurtarılmayı bekledi.

Şekil 9 : Silaj makinesi ile birlikte hastaneye götürülüş [34]

Samsun'un Vezirköprü ilçesinde ayağını silaj makinesine kaptıran genç 4 saat kurtarılmayı bekledi. Bacağı diz altından kopan genç, ambulans helikopterle Samsun'a sevk edildi.

Vezirköprü'nün Kıranalan köyünde tarlada silaj makinesinde çalışan Sezgin Yılmaz (18), bir anlık dalgınlık sonucu sağ ayağını silaj makinesinin dişlilerine kapırdı. Gençin yardımına koşan yakınları, durumu 112 ve jandarmaya bildirildi. Olay yerine gelen itfaiye, 112 Acil Servis ekipleri ile Samsun'dan çağrılan arama kurtarma ekipleri tarafından yaklaşık 4 saat süren çalışma sonrası silaj makinesi sökülerek Sezgin Yılmaz'ın sıkışan ayağı kurtarıldı. Ancak sağ ayağı diz altından kopan genç, Samsun'dan çağrılan ambulans helikopterle SamsunOndokuz Mayıs Tıp Fakültesi Hastanesi'ne sevk edildi [34].

[7] Gencin Kolunu Kapırdığı Silaj Makinesiyle Hastane Yolculuğu 8 Saat Sürdü

07 Eylül 2012 Bursa'nın Kestel ilçesinde, kolunu silaj makinesine kaptıran 17 yaşındaki genç, 8 saatlik süren kurtarma operasyonunun ardından ameliyata alınabildi [35].

[8] 02 Ekim 2012 Sakarya'nın Akyazı ilçesinde kollarını ve bacaklarını silaj makinesine kaptıran çiftçi öldü [36]

[9] 20 Ekim 2012 Kütahya'nın Altıntaş ilçesinin Üçhüyük köyündeki tarlada Mısırhırsadı yapan İbrahim Alparslan, bacağını silaj makinesinin kesim bölümüne kaptırmakla ağır yaralandı

[10] 20 Ekim 2012 Çevredeki vatandaşlar tarafından makinenin durdurulmasının ardından olay yerine gelen İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü ile 112 Acil Servis ekipleri, makineye sıkışan ve bacağının diz altındaki bölümü ezilen Alparslan'ı çıkardı [37]

[11] 19 Aralık 2012 Osmaniye'nin Kadiri ilçesinde mısırsaplarını balya yapımında kullanılan silaj makinesine ayağını kaptıran gencin bacağı diz kapağından koptu [38].

Uygun ve yeterli koruyucusu olmayan makinalarda da çok ciddi kazalar olmaya devam etmektedir.

Şekil 10 : Elini makinaya kaptıran

Bunun için de sadece bir örnek vermek yeterli olacaktır.

[12] Bursa'da bir boza fabrikasında çalışan N.A.(55), bir anlık dalgınlık ile (18.02.2013, saat 02.30'da) sağ elini bileğine kadar boza imalat tankerinin merdanesine kapırdı [39].

Şekil 11 : Tekne içinde karıştırıcının sıkıştırdığı el

Çalışma arkadaşları tarafından durdurulan tekneden, bileği ezilen, parmakları kırılan N.A.'yı ; yarım saat süren çalışma ardından itfaiyeciler, demir kesme testeresi ve levyelerle merdaneyi yerinden oynatarak elinin kısırıldırdığı yerden kurtardı [40,41].

Tüm bu kazalar nasıl önlenirdi ?

"İş ekipmanının hareketli parçalarıyla mekanik temas riskinin kazaya yol açabileceği hallerde; iş ekipmanı, tehlikeli bölgeye ulaşmayı önleyecek veya bu bölgeye ulaşılma-
madan önce hareketli parçaların durdurulmasını sağlayacak uygun koruyucular veya koruma donanımı ile donatılır" (İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği Ek-I m.2.8) . Ayrıca; "İşverence iş ekipmanını kullanmakla görevli çalışanlara, bunların kullanımından kaynaklanabilecek riskler ve bunlardan kaçınma yollarına ilişkin eğitim almaları sağlanır" (İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği m.11) kuralı uygulanabilseydi, yukarıda belirtilen tüm kazalar önenebilir idi.

Nerde hata yapıyoruz ?

Dr.Juran ve Dr.Deming'in hataların %85'inden fazlasının (hata %98) sistemden, %15'inden (hatta %2) azının da insandan kaynaklandığını belirtmelerinin aksine:

H.W.Heinrich, 1931 yılında yayımladığı "Industrial Accident Prevention A Scientific Approach –Endüstriyel Kazaların Önlenmesi Bir Bilimsel Yaklaşım" adlı eserinde; Kazaların %2 si önemez, %50 pratik yöntemlerle önenebilir, %98 önenebilir tipte olduklarını belirtmişti. Aynı eserde kazaların % 88'inin kişilerin güvensiz hareketlerinden, %10' da güvensiz mekaniksel veya fiziksel koşullardan kaynaklandığını kaydedilmişti (Bkz:Heinrich, H.W.Industrial Accident Prevention A Scientific Approach, McGraw-Hill Book Company, New York 1959 p,20).

Defalarca baskısı yapılan ve Talat Çiloğlu tarafından da Türkçeleştirilen Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun

"Accident Prevention A Workers' Education Manual, Geneva 1961 –Kazalardan Korunma İşçi Eğitimi Elkitabı" (p.25)'nde da; "kazaların %85'i işçileri güvensiz davranışlarından, %15'i de teknolojik, mekanikveya fiziksel nedenlerden ileri gelmektedir" denilmektedir.

Türkiye'de yıllarca iş kazasının nedeni olarak yukarıda belirtilen değerlendirmeler anlatıldı.

Ezberi bozan öğrenciler biz olmadık

Bir İSGİP Projesi takım lideri Antero Vahapassı'nın 28-29 Eylül 2011, Zonguldak, Ereğli'de yaptığı "Olay Raporlama ve Soruşturma Yöntemleri" başlıklı sunumunda belirttiği gibi [42]:

Olaylar (ya da kazalar) kendiliğinden olmaz, bir nedeni vardır

- Endüstriyel kazalar işyerinde güvenli olmayan eylem ve koşulların sonucudur.

- Ancak, **kazalar önlenabilir** –durduk yere gelişen olaylar değildir.

- Genellikle **birden fazla faktörün biraraya gelmesonu** meydana gelirler. Bu nedenlerin üç ana başlığı şunlardır:

- Organizasyonel nedenler,
- Teknik nedenler ve
- Beşeri nedenler[42].

Şekil:12 - Kazalara yol açan nedenler

En sık karşılaşılan nedenler hangileridir?

İşyeri düzeyinde bile bazı standard yöntemleri kullanarak kök nedenanalizlerini tam olarak yapamadığımız için, diğer bir ifade ile gerçeği kendimizden bile sakladığımızdan Türkiye'den bir oran verilemiyor. Bu nedenle bu soruyu Finlandiya'dan bir çalışma ile yanıtlayalım:

Finlandiya'da ölümle sonuçlanan tüm kazalar soruşturulmuştur ve üç neden grubuna yönelik aşağıdaki dağılım tespit edilmiştir [42]:

- Teknik ve fiziksel faktörler % 33,
- İnsanların eylemleriyle ilgili faktörler yaklaşık % 12, ve
- Organizasyonel faktörler yaklaşık % 49.

"Mümkün bir dünyada (âlem-i imkan) yaşadığımızı göre beşeri olan her kusurlu ve eksik fiili kemale erdirmek mümkündür" [43].

Evet, iş kazası bir yönetsel hatadır ve önlenabilir.

Ne yapacağız, nasıl iyi öğrenci olacağız ?

"Ortadan kaldır, asgariye indir, kontrol et"

AB Çerçeve Direktifi, Madde 6.2

1. Risklerden kaçınma;
2. Kaçınılmayan riskleri değerlendirme;
3. Risklerle kaynağında mücadele etme;
4. Özellikle işyerlerinin tasarımı, iş ekipmanının seçimi ile çalışma ve üretim yöntemlerinin seçimi konularında; bilhassa monoton işleri ve iş oranı önceden belirlenmiş çalışmalarını hafifletecek ve bunların sağlık üzerindeki etkisini

azaltacak şekilde bireye uygun hale getirme;

5. Teknik ilerlemelere uyum sağlama;
6. Tehlikeli durumları, tehlikeli olmayan veya az tehlikeli durumlarla ikame etme;
7. Tutarlı; teknoloji, iş organizasyonu, çalışma koşulları, sosyal ilişkiler ve çalışma ortamıyla ilgili faktörlerin etkisi konularını kapsayan genel bir önleme politikası geliştirme;
8. Bireysel koruyucu tedbirlerden ziyade toplu koruyucu tedbirlere öncelik verme;
9. İşçilere uygun talimatlar verme, yöntemleri uygulanarak nerede ise birbirinin kopyası olan ciddi kazalar önlenbilir.

Kaynak

1. Kavrakoğlu, Prof.Dr.Ibrahim, Toplam Kalite Yönetimi, KalDer, Rekabetçi Yönetim Dizisi No:3 1996, s17
2. http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt4_say%C4%B12/4.2%20sozer.pdf
3. <https://www.slideboom.com/presentations/669864/TOPLAM-KAL%C4%B0TE-Y%C3%96NET%C4%B0M%C4%B0-sunu>
4. Kavrakoğlu, Prof.Dr.Ibrahim, Kalite, Kalite Güvencesi ve ISO 9000, KalDer Yayınları, Rekabetçi Yönetim Dizisi No:1, Ağustos 1996, s.21
5. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1235661/Teenage-girl-killed-scarf-gets-langed-kart.html>
6. <http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/teen-girl-strangled-to-death-as-scarf-436991>
7. <http://www.vosizneias.com/49901/2010/02/22/hong-kong-jewish-schoolgirl-killed-in-go-kart-accident/>
8. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1251923/British-schoolgirl-strangled-death-freak-karting-accident-Hong-Kong.html>
9. <http://yasam.bugun.com.tr/go-kart-parkurunda-facia-haberi/93599>
10. <http://www.smh.com.au/nsw/family-sees-mother-strangled-by-hijab-in-freak-gokarting-accident-20100408-rvc.html>
11. http://en.wikinews.org/wiki/Australian_Muslim_killed_by_her_hijab_in_go-carting_accident
12. http://haber.gazetevatan.com/Motora-skisti_/288665/30/Haber
13. http://www.sabah.com.tr/Yasam/2010/11/03/tekerleklerle-dolanan_atki-boynunu_kirdi
14. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1120623&CategoryID=97>
15. <http://www.internethaber.com/go-kart-pistinde-feci-olum-307473h.htm>
16. <http://www.kdlaw-blog.net/2012/07/11/a-go-kart-accident-in-indiana/>
17. <http://www.kdlaw-blog.net/2012/07/11/a-go-kart-accident-in-indiana/>
18. <http://haber.gazetevatan.com/Haber/513006/1/Gundem>
19. <http://galeri.haberturk.com/gundem/galeri/423971-go-kart-pistinde-korkunc-olum/1/54>
20. <http://www.haberhurriyeti.com/HaberDetay/47548-Gokart-pistinde-inanilmaz-olum.aspx>
21. <http://gundem.milliyet.com.tr/go-kart-pistinde-korkunc-kaza-/gundem/gundemdetay/08.02.2013/1665995/default.htm>
22. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1124353&CategoryID=77>
23. <http://www.trhaber.com/haber/gundem/go-kart-pistindeki-feci-kazada-yeni-gelisme-77570.html>
24. <http://www.timeturk.com/tr/2013/03/08/go-kart-pistindeki-feci-kazada-yeni-gelisme.html>
25. <http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/kelly-nields-hair-torn-from-head-1544625>
26. <http://www.dailypost.co.uk/news/north-wales-news/2013/01/17/north-wales-factory-fined-after-woman-has-hair-ripped-out-in-machine-55578-32626875/>
27. http://www.newshopper.co.uk/news/9717464.Waste_company_fined_after_employee_has_arm_ripped_off_by_machine/
28. <http://www.letsrecycle.com/news/latest-news/waste-management/waste-company-fined-ps-10-000-after-worker-loses-arm>
29. <http://www.haberajans.com/habereGit.php?haberUrl=http://www.haberler.com/kolu-nu-kaptiran-gence-chn-sahip-cikti-2721512-haberi/>
30. <http://www.manisahaberleri.com/haber-detay.aspx?id=2787>
31. <http://www.haberler.com/silaj-makinesi-can-aldi-3033356-haberi/>
32. <http://www.haberler.com/kolunu-misir-ayıklama-makinasina-kaptiran-ciftci-3041995-haberi/>
33. <http://www.haberler.com/misir-silaj-makinesine-iki-kolunu-kaptiran-isci-3802431-haberi/>
34. <http://www.haberler.com/silaj-makinesine-ayagini-kaptirdi-4-saat-3880574-haberi/>
35. <http://www.haberler.com/gencin-kolunu-kaptirdigi-silaj-makinesiyle-hastane-3920104-haberi/>
36. <http://www.haberler.com/sakarya-da-is-kazasi-3982378-haberi/>
37. <http://www.haberler.com/silaj-makinesine-bacagini-kaptiran-kisi-yaralandi-4030373-haberi/>
38. <http://www.haberler.com/silaj-makinesine-sikisan-bacagi-koptu-4183076-haberi/>
39. <http://www.habergazete.com/haber-detay/1/11773/Bir-anlik-dalginlik-ile-elini-kaptirdi-2013-02-18.html>
40. <http://www.haberpan.com/haber/bozacida-el-kurtarma-operasyonu>
41. <http://www.haberhurriyeti.com/HaberDetay/48009-el-kurtarma-operasyonu.aspx>
42. http://www.mess.org.tr/content/eregli/4%20MESS_Incident%20Reporting%20and%20Investigation_28-9-2011_TR_son.pdf
43. http://www.zaman.com.tr/ali-bulac-demokratik-sinav-ne-olacak_2047596.html

SUNUŞ

İnsanımız, çocuklarını çok sevdiğini söyler hep. Hangi çocuklar? İnsanımız, hayvanları çok sevdiğini söyler (Yaşamlarının ilk yıllarında önemli bir yeri olmuştur). Hangi hayvanlar?

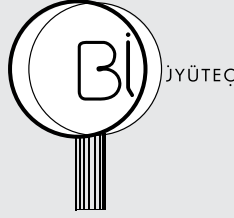
Bu sevgide bir "ayırımcılık" var.

Yine sevdikleriyle ilgili bu sözcükle bağdaşmayacak eylemleri vardır. "Hem sever, hem döver" derler. Yaşam boyu beraberliğe ilk adımı "söz kesmek" olarak niteler; mutlu bir birleşmeyi simgeleyen "nikah"ı ise "kıymak" sözcüğü ile tamlama yaparak kullanır.

Görülen şu : İnsanımızın sevgisi tek taraflı ve "ego"istçe. Bir çok konuda olduğu gibi "önce ben" diyor.

O kendi çocukları için de "önce benim çocuklarım diyor"

İşte bu davranış biçiminin acısını en çok "ben"im olmayan çocuklar çekiyor. Onlara bazen "kimsesiz" ço-

çuklar diyoruz; bazen "korunmaya muhtaç" çocuklar diyoruz. O kadar çoklar ki... Ne istatistikler yetişebiliyor; ne de bakım olanakları.

Cumhuriyetin ilk yıllarında onları kimsesiz kılan savaşlardı; şimdi ise yoksulluk. Ama onlar hep savaşta; yaşam savaşında. Ama onlar hep pazarda; can pazarında.

Bu çalışmanın ekseninde bir belge var. Ümit Sariaslan'ın, Uluslararası Çocuk Yılı (1979) dolayısıyla yaptığı bir dizi röportaj. Çok değerli bir sosyal tarih belgesi. Bu tarih belgesini kendi zaman diliminde ve günümüzde yerine oturtmak da Yüksel Baykara Acar ve Hakan Acar'a düştü. Onların çalışmaları da, Türkiye'nin yakın sosyal politika tarihine ışık tutan bir değerlendirmedir.

Umarız, gençlerimiz, bencil olan insanlarımızın izinden gitmez. Bizim gibi onlar da, yaşamdan aldıkları derslerle, daha güzel bir dünyayı kurmanın kendi ellerinde olduğunu öğrenir.

O ÇOCUKLAR ŞİMDİ NEREDELER ?..

(Röportaj, 1978-1982)

Ümit SARIASLAN *

"Beslenme, temel eğitim ve sağlık alanlarında insana yapılacak yatırım ertelenemez. Belirli bir yaşta, ortada gereksinim varken bu yatırım ya yapılır ya yapılmaz ve orada biter! Çünkü küçük bir çocuk için ikinci bir fırsat yoktur. 1980'lerde insan varlığına yapılmamış olan yatırımın henüz üstünde durmadığımız trajik boyutu, 21. yüzyılda yetersiz beslenmeden bodur kalmış ve yeterli eğitim alamamış kuşaklar olarak karşımıza çıkacaktır.

(...)

Dünyadaki borç krizinden çocuklar akıllara durgunluk verecek derecede etkilendiler. 1970'lerde kalkınmakta olan ülkelere verilen krediler o ülke toplumlarında zaten durumları iyi olan çevreler tarafından kullanıldı, ama bu kredilerin geri ödeme zamanı gelince bütün yük zayıflar ve yoksulların sırtına bindi. Bu en zayıfların da çocuklar olduğu açıktır.

(...)

Olup bitenin insanı ürperten adaletsizliği bir biçimde dikkatlerimizden kaçırıyor; ekonomik çözümlerlerin pürüzsüz akışı içinde önümüzden geçip gidiyor ve maliye biliminin kendine özgü diliyle süslenip tanınmayacak hale geliyor."

Dr. Richard Jolly

UNICEF Genel Direktör Yardımcısı

(Dünya Çocuklarının Durumu 1990 Raporu'ndan)

"Devletin çocuk sorunlarını, özel idarelere, belediyelere, hayır kurumlarına, din, zekât ve sadaka müesseselerine, çeşitli bakanlıkların bir araya getirdiği, yedi başlı ucube gibi oluşturulan, sorumlusu ve yetkilisi belli olmayan kuruluşlara devrettiği ve adeta havale eder gibi, ihale ettiği saptanmıştır. (...) Çocuklar din, zekât, sadaka ve hayır kurumları, kişi, aile ve zümre yardımlarına muhtaç ettirilmemelidir. (...) Çocuğu karşı işlenmiş suçun Anayasal suç olarak değerlendirileceği kabul edilmelidir. Çocuk sorununu devletin hiçbir surette kendinden gayri hiçbir kuruma, teşekküle, organa

ve hatta bakanlıklara bile devir ve havale edilemeyeceği kabul edilmelidir..."

Turgut İnal, "Devlet Çocuk Konseyi Gerek" (Cumhuriyet, 5 Şubat 1980)

...

1975 Genel Nüfus Sayımı'na göre, ülkemizde 9-14 yaş arasındaki çocuk sayısı 5.213.006, 15-19 yaş arasındaki çocuk sayısı 4.464.104, 0-19 yaş arasındaki toplam çocuk sayısı 20.530.858'dir. Nüfusumuzun yarısı 20 yaşının altındaki insanlardan oluşmaktadır. Bu anlamda oldukça genç bir toplumuz. Çocuklarımızın yarının Türkiye'sinin yurttaşları oldukları düşünülürse, sağlıklı bir kuşak yetiştirmek; sağlıklı bir yarın kurmakla özdeşleşiyor. Ne var ki, 0-1 yaş arası bebek ölümlerinde dünyada ön sıraları alan ülkemizde, bu konuda da bir hayli gerilerdeyiz. IV. 5 Yıllık Plan verilerine göre, nüfusumuzun dörtte birine yakın kesimi protein yetersizliği, dengesiz beslenme ile karşı karşıyadır. "Çocuklar 1 yaşına eriştikleri zaman bunların % 15'i; 5 yaşına eriştiklerinde bunların % 19'u ve iktisaden etkin yaşa geldiklerinde % 20'si ölmüş bulunmaktadır." (Kaç Çocuk Sağlıklı Gelişiyor? Cumhuriyet Dergi, Uluslararası Çocuk Yılı Özel Sayısı, 2 Temmuz 1979).

Çocuk ölümlerinin % 50'sinin nedeni beslenme bozukluğudur. Ölümün pençesinden kurtarabildiklerimizi yaşatabiliyor muyuz? Biyolojik olarak yaşama şansına erişebilen çocuklarımıza insan olma, yurttaş olma; Anayasamızda anlamını bulan "Tensel ve tinsel varlığını geliştirme hakkı"nı sağlayabiliyor muyuz? Anayasamızın ve yasaların çocuğu ve aileyi koruyucu ve kollayıcı hükümlerine karşın, IV. 5 Yıllık Plan'a göre 0-19 yaş arasındaki çocuklardan 3.700.000'i korunmaya muhtaç durumdadır. 1975'te 0-6 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklara bakan bakımevi sayısı 21, barındırdığı çocuk sayısı 3650; 7-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları barındıran yetiştirme yurdu sayısı 91, barındırdığı çocuk sayısı 14.608'dir. Sırada bekleyen çocuk sayısı ise 9714'tür. Uluslararası Çocuk Yılı'nda (1979) ise bu sayı 60.000'dir.

On binlerce kimsesiz çocuk, dışarının bin bir tehlikesiyle karşı karşıya, sokağın bozup biçimlemesine bırakılmış durumdadır. Buna karşın "6 milyonu aşkın çalışan

* Öğretmen

kadının 0-6 yaş grubu arası 9.3 milyon çocuğuna devletin açtığı kreş 2 ve anaokulu 6 tane. Resmi istatistiklere göre, Türkiye'de 132 özel yuva var. Yasa'nın zorlayıcı hükmüne karşın, çalışan kadınlara kreş açan fabrika sayısı üçü beşi geçmezken, açmayanlara uygulanan cezai yaptırım gülünçtür." (Cumhuriyet Dergi, Agy).

☆☆☆

Ankara ili sınırları içinde korunmaya muhtaç çocukları barındıran 7 tane yetiştirme yurdu var. Bu yurtlardan ikisi ilkökul çağı çocuklarını, üçü ortaöğretim çağındaki erkek çocukları, biri de 0-6 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları barındırıyor. Bu tek bakım yurdu Sağlık Bakanlığı'na, diğerleri Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı.

1957 yılında yürürlüğe giren 6972 Sayılı Yasa, Korunmaya Muhtaç Çocukları şöyle tanımlıyor: Bedensel, ruhsal ve ahlaki gelişmeleri tehlikede olup da anasız ve babasız, anası-babası belli olmayan, anası-babası tarafından terk edilen, anası-babası tarafından terk edilip fuhşa, dilencililiğe, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanmaya ya da serseriliğe sürüklenmek tehlikesiyle karşı karşıya bulunan çocuklar...

Bu tanım içerisine giren tüm çocukların bakılıp yetiştirilmeleri, *şansları varsa* yurtlara girebilmeleri; iş ve meslek edinebilmeleri çok eski bir yasayla düzenleniyor. 1580 Sayılı Belediye Yasası hükümlerince, il özel idareleri ve belediyelerce ortaklaşa kurulan *Koruma Birlikleri*, yasa hükümlerini yürütmekle görevli. Her ilin sınırları içindeki korunmaya muhtaç çocukların bakılıp yetiştirilmeleri, bir iş ve meslek edinmeleri, o ilin birliğince sağlanıyor.

☆☆☆

Ankara Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birliği'ne bağlı 6 yetiştirme yurdunu gezdiğinizde, 6972 Sayılı Yasa'nın 39. Maddesinde sözü edilen "6. yaşı sonundan 18. yaşı sonuna kadarki korunmaya muhtaç çocuklar için bir aile ocağı görevi görecek yatılı kuruluşlar" diye nitelendirilen yurtların görüldüğü gibi olmadığını görüyorsunuz! "Kendilerine emanet edilen çocukları bu zihniyetle bakmak, yetiştirmek ve günü gelince de onları beden ve ruh bakımından sağlıklı birer yurttaş olarak topluma geri vermek hedefi"ne ulaşabileceklerine kuşkuyla bakıyorsunuz. **Uluslararası Çocuk Yılı**'nda, 21-22 Nisan 1979'da Balıkesir Merkez Yetiştirme Yurdu Kalkındırma Derneği'nin düzenlediği "**Devletimizin Çocuklarımıza Bakış Açısı**" adlı seminerden yansıyan ileti bu kuşumuzu destekliyor. Türkiye'de çocuk ve korunmaya muhtaç çocuklar üzerine yetkin ve oldukça geniş kapsamlı bir katılımla gerçekleştirilen seminerde konuşulanlar kitaplaştırıldı. Dernek Başkanı A. Turgut İnal'ın demesiyle, bu *çalışma* da "Devletimizin çocuklara bakış açısı" değil, ama *bakmayış* açısının olduğu bir kez daha görüldü."

En ince ayrıntılarına dek özenle düzenlenmiş yasalar kağıt üzerinde öngörülenin gerçekleştirilmesi için gerekli ekonomik güçten, gelişkin altyapı kuruluşlarından, alanında uzmanlaşmış ve örgütlenmiş insan gücünden, kamunun ilgisi ve sevgisinden, düzenli devlet desteği ve denetiminden yoksun olduğu sürece sonuçsuz kalıyordu. Alanın uzmanı Prof. Birsan Gökçe, 1979 Çocuk Yılı ardından yazdığı bir yazısında, "Çocuk yılının kalıcı bir belgesi olabilecek, çocuklara ilişkin çeşitli tasarımlardan bir tanesi bile yasa haline getirilemedi. Korunmaya muhtaç çocuklar, yine kendi yazgılarıyla başbaşa bırakılarak, kendi sorunlarıyla birlikte yaşamaya terk edildi." Diye bu gerçekliği doğrularken, haklı olarak hayıflanıyordu. (*Korunmaya Muhtaç Çocuklar Sorunu*, Milliyet, 24 Şubat 1981)

"Mali güçlük içinde bulunan Koruma Birlikleri, aynı zamanda, çağdaş yaklaşım, teknik bilgi ve organizasyon yönünden de yetersizlikler içindedir. Bugün artık çocuğun bakımı, yalnızca yedirilip içirilmesi anlamına gelmemektedir. Koruma birliklerinin bugün içinde bulundukları koşullarda,

bunun ötesinde konuya yaklaşması ise olanaksız görünmektedir. Koruma birliklerinin etkili bir çalışma yaptıklarını söylemek güçtür. Hatta işlevlerini yitirdiklerini bile söylemek mümkün görülmektedir." (IV. 5 Yıllık Kalkınma Planı, Sosyal Güvenlik İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayını, Mart 1977).

Gelirleri, il özel idareleriyle belediyelerin her yıl bütçelerine koyacakları (bir önceki yıl gelirlerinin en az %1'i ölçüsündeki) ödeneklerden, Milli Eğitim, Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı'nın (Birlik ve yurtlardaki çalışan giderleri dışında olmak ve belediye ile il özel idareleri ödenek toplamından az olmamak koşuluyla) her yıl bütçelerine ayrı ayrı koyacakları ödenekle, Sosyal Güvenlik ve Yerel Yönetim (kaldırılmadan) Bakanlıkları'nın ayıracağı ödeneklerden oluşan koruma birlikleri, kendilerine ayrılan bu parayı da zamanında ve tam alamaktadırlar.

Prof. Gökçe'nin, bizim bu ağıdali tümceyi aratmaz bir *karmaşık yapılanma* içinde, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik olarak verilmesi *öngörülen* hizmetlerin dört ayağı da birbirini tutmaz masa örneği dengesizliğine ilişkin görüşlerini dinleyelim şimdi de:

"Mali ve yönetsel sorumluluk, Sağlık ve Sosyal Yardım, Milli Eğitim ve Adalet Bakanlıkları'yla her ilde özel idare ve belediyelerce kurulması öngörülen koruma birliklerinin yürütülmektedir. Böylece dört ayrı kuruluş aynı konuda karar vermekte ve uygulama yapmaktadır. Sorumluluk yaygınlaştırıldıkça, görevler de o ölçüde dağılmakta, sonuçta hizmetler yetersiz kalmaktadır. Yapısal olarak, birbirinden farklı örgütlerin görev ve sorumluluk konusunda birbirlerini anlayışla karşılamamaları, aralarında işbirliği kurulamamış olması, çözüm bekleyen sorunların bazen aylarca ortada kalmasına neden olmaktadır. Dört ayrı örgütün yönetimde söz sahibi olması, 'kimi neyi' ve 'ne ölçüde' denetleyebileceği konusunu da ortada bırakmıştır." (Gökçe, agy.)

Dolayısıyla sonuçta ortada kalan, sahipsiz bırakılan, korunmaya muhtaç çocuklar olmaktadır.

☆☆☆

Ankara Belediyesi'nin 1978 yılı bütçesiyle kabul olunan ve eski yıllardan kalanla, toplam olarak birliğe 16.154.836.00 TL. borcuna karşılık, birliğe ödeyebildiği toplam 6.740.209 TL. dir. Tüm Ankara belediyelerinin aynı yıl Ankara Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birliği'ne olan borçları ile ödeyebildikleri arasındaki fark 11.399.320 TL. dir.

Yerel Yönetim Bakanlığı'nın Uluslararası Çocuk Yılı ilan edilen 1979'daki bir raporuna göre, tüm koruma birlikleri 1978 yılı bütçelerine MEB. Yardımı olarak 120.923.592 TL., SSYB. yardımı olarak 93.959.077 TL. olmak üzere, toplam 214.882.659 TL. ödenek ayırmışlar. Buna karşın birliklere ödenmek üzere MEB. 85.500.000 TL., SSYB. 60.000.000 TL. olmak üzere 145.500.000 TL. bütçelerine ödenek koymuşlar. Birliklerce beklenen para ile devletin ayırdığı ödenek arasında, yaklaşık 70.000.000 TL. fark vardır. Yine aynı yıl tüm belediyelerin birliklere olan toplam 77.000.000 TL. borçlarına karşılık, ödeyebildikleri yalnızca 4 milyon TL. dir.

Bu durumda tek bir kaynaktan geliri olmayan, değişik devlet kurumları ile kendileri de "vesayet altında" olan yerel yönetimlerden parasal kaynak bekleyen *birlikler*, çözümünü yurttaşların ve kimi "hayır" kuruluşlarının iyilikseverliğinde aramak zorunda kalmaktadırlar. Yaşanan koşullar, neredeyse bu yolla gelen yardımları devletin katkısından önde tutulur duruma çoktan getirmiştir.

Devletten, yerel yönetimlerden aldıkları ödeneklerle, kendi bünyesinde kaynak yaratma olanağı olan kimi döner sermayeli yurttaşların sağladıkları gelirlerle, 1979'da, Uluslararası Çocuk Yılı'nda, 118 yetiştirme yurdunda barınan, devletin koruyuculuğu altındaki 16.636 çocuğa Anayasa'nın, yasaların ve uluslararası sözleşmelerin ön-

gördüğü düzeyde bir yaşam sağlanamayacağı açıktır.

Oysa bu bakimevi ve yurtların sayısını iki katına çıkarmakta, var olan durumlarıyla daha çok çocuğa, daha iyi koşullarda bakabilmelerinin sağlanması da olanaklıdır. Yeter ki istensin!.. Köy Enstitüsü yazar Mahmut Makal'ın bir kitabına adını veren nitelemeyle "Memleketin Sahipleri"nin memleketin kaynaklarını, memleket için kullanmadıklarından kaynaklanmaktadır bu sorun. Nice temel toplumsal sorun ve sayrılık gibi...

Nasıl diyeceksiniz?.. Dr. Sedat Özkol'un yazısından yansıyan gerçeği görmeye bağlı bu da. O yoksul ve yoksun yurt çocuklarının ana-babalarının, yakınlarının ya da *müş-takbel* (!) yurt çocuklarının ana-babalarının ücretlerinden kesilen primlerle büyümüş dev bir sigorta kurumumuz var: Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK). Emekli Sandığı hele bir dursun! Otuz yılı aşkın bir geçmişi olan bu kurum (SSK), çalışanların Kurum kasasına emanet ettiği milyarları nasıl değerlendirmektedir, hangi kamusal kaygılar ve gelecek öngörüsüyle planlanmış yatırımlara kaynak aktarmakta, bağlamaktadır? Kasasına akan, çalışanların ve onların altında ülkenin geleceği için o kasada biriken ulusal kaynağın nerede ve nasıl kullanıldığına üstünkörü bir bakış bile tüylerimizi diken diken etmeye yetecektir! Bu ülkenin, her konuda olduğu gibi, araştırmamıza konu trajedide de ana sıkıntısının para değil *kafa* olduğu ortadadır. Siyasal yeğleme, sınıfsal seçim ve bağlanma sorunu, siyasetin kime ya da neye hizmet ettiği yani...

Çok açık görülüyor ki, bir "sigorta" kuruluşu olan SSK, halkın birikimlerinin halka hizmet ve kamusal ortak geleceğe yatırım amacıyla değerlendirildiği bir kurum olmaktan çıkmış, çıkarılmıştır. İşçiden, emekçiden kesilen milyarlar, onların isteği, gereksinmesi, oluru-onayı dışında herhangi bir holding ya da banka yönetilir gibi yönetilmekte, *piyasa-ya* aktarılmaktadır! Halkın parası, halka rağmen, onun yararı ve geleceği dışında kullanılmakta, kullandırılmaktadır.

"10 milyar TL'ye ulaşan mevduatı, 40 milyar liralık tahvilleri ve 7 milyar lirayı aşan tasnımları ile Türkiye ölçeğinde 'dev' bir mali kuruluş" olan SSK, elinde tuttuğu bu kamusal birikimden çok küçük bir bölümünü yetiştirme yurtlarına aktaramaz mı?.. Aktarır elbet, ama halkın oylarıyla siyaset edenler, halkın birikimleriyle büyüyen devleşen bu kamusal kurumlardan olanaklarını halk için, toplumsal ortak yarar ve yarın için kullanacaklar mıdır? Kullanılmadığı, kullanmayacakları rakamlardan bellidir. Adı üzerinde, bir toplumsal sigorta kurumu olan SSK, süreç içinde gerçek sahibi olan çalışanların değil, onların emeği üzerinden zengin olanların açıklarını kapama, işlerini kolaylaştırma aracına, yazarın demesiyle "Tekelci Sermaye'nin Koltuk Değneği"ne dönüştürülmüştür. Çocuklar, ana-babaları, bütün bir halk, dünyanın bütün yoksulları, arkasızları gibi *siyaset* adına sömürülmekte; bu yağmadan kaynaklanan *fatura* da yine kendilerine ödetilmektedir. Gerek dünya çapında, gerekse yurt ölçeğinde "**çocuk sorunu**"nın ardında yatan, işte bu **sömürü** sorunudur. (Dr. Sedat Özkol, *Tekelci Sermayenin Koltuk Değneği*, Sosyal Sigortalar Kurumu, Politika Gazetesi, .../.../1979).

Dolayısıyla, 1980'in yarılacağı şu günlerde Başkent Ankara'da 6 yetiştirme yurdunda yaşayan çocukların durumlarında olumlu bir yönde, temel bir değişiklik yoktur.

☆☆☆

Kendilerine armağan edilen *Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı*'nın 60. yılında umeklerini protesto eden, **Ayaş Yetiştirme Yurdu** çocuklarını anlatarak yargımıza açıklık getirelim.

Ayaş yollarında kervanlar gitmiyor şimdi... İlçeden Ankara'ya, Ankara'dan ilçeye 302 Mercedesler (yolcu otobüsleri) gidip geliyor. Kış yaz, sabah akşam. Başkentten bu şirin ilçeye, buradan başkente yolcu taşıyorlar. Otobüsün arka yanında gülüşüp şakalaşan çocuklardan biri öne

geliyor. Üstü başı dağınık, cılız, sarı yüzlü. Donuk bir gülümsemeyle soruyor: Bilet?.. Ortaokul birinci sınıf çocuğu. Sınıfta kalmış. Bırakılmış. Ayaş Yetiştirme Yurdu'nda kalıyor. Harçlığını, sigara parasını (!) çıkarıyor muavinlikte...

Ayaş'a kişinin çok kar yağar. Kiş erken gelir, geç gider. Gece karanlığında kardaki ilk ayak izleri, Ankara'ya sefere çıkacak ilk otobüsün küçük muavinlerinin ayak izleridir. Yol üzerindeki kahvehanede ilk çayları onlar içer, ilk sigaraları onlar tütürürler. Bahar en güzel çiçeklerini açtıktan sonra yaza durdu şimdi. Karlar eridi. Yine 302'lerde muavin koltuklarında gidip geliyor yurt çocukları.

Ankara yanından Ayaş'a gireni önce yetiştirme yurdu karşılar. Haklarında koruma kararı alınmış 200 çocuk barınıyor bu yurtda. 180'i ortaöğrenimde, kalanı ara vermiş, beklemeli-belgeli çocuklar... Sararmış bir plastik tabakta yüzen fasulyelerle bol ekmecli bir öğle yemeğine ortak olup, konuşuyoruz çocuklarla. Akşama da aynı fasulyenin artanının aynı masalara geleceği yemekhanede...

"1979'u Çocuk Yılı ilan ettiler. Fakat yalnızca televizyonda... Yalnızca varlıklı çocukları göstererek. İşte çocuk yılını kutluyoruz, çocukların sorunlarıyla ilgileniyoruz diyolar. Diyorlar ama, hiçbir zaman bizim sorunlarımıza gerçek anlamda eğilmiyorlar..." (...) "Sorunlarımızı halka, topluma iletemiyoruz. Özellikle ilçe halkının bir kesiminin, kimi yöneticilerinin bize yaklaşımı oldukça ters, ekmeğe elden su gölden geçiniyorlar, diye bakıyorlar bize." (...) "Bize yokmuşuz gibi davranıyorlar..."

İşte onlardan biri... Yurda 1969'da girmiş. "O günden bu yana, diyor, iyiden yana bir değişiklik yok koşullarımızda." Babası akıl hastanesine yatırılmış. Anası ölmüş. Bir kardeşi ile aynı yurda gelmişler. Koruma kararı alınması ardından yurda girebilmek için epey sıra bekledikten sonra...

Böyle koruma kararı alındığı halde, yetiştirme yurtlarına girebilmek için sırada bekleyen 60.000'i aşkın çocuk var. Sayıları sınırlı yurtlara bir an önce girebilmek de bir aracıyı, yardımcıyı, yakını gerektiriyor. 6 Ocak 1968'de Sulh Hukuk Hâkimliğince 6972 Sayılı Yasa'ya göre korunma kararı alınan bir çocuk, Ayaş Yetiştirme Yurdu'na 26 Ağustos 1974'te girebilmiş... İki ay sonra yurda giren olabildiği gibi, 6 yıl sonra girebilen de var! 1978'de koruma kararı alınmış bir çocuk, sırada beklerken; 1979'da aynı kararı alan bir başka çocuk, öncekini aşarak yurda girebilmiş. Yurtlu olmak, yurda girebilmek de bir şans işidir... Dahası, "anasız babasız her çocuk korunmaya muhtaç olmadığı gibi, analı-babalı olmasına karşın korunması gereken çocukların varlığı" da (*Gökçe*, aynı yazı) düşünüldünce iş daha da çatalanmaktadır.

Sonra, beklerken sırasını savmak da (!) var işin içinde...

Yokluk ve yoksunluktan kaynaklı bir dertle yaşamını yitirmezse, bir suçla bulaştırılıp içeri düşmezse, insan tacirlerinin, çocuk istismarcılarının tuzaklarına takılmazsa, yaşı geçmez, işi bitmez ya da bitirilmezse... Bekler çocuklar, beklerler öyle...

Yargıç karşısına geç çıkarıldığı için, korunma kararını geç alan nice çocuğun yurda girme sırası geldiğinde, yurttan *ayrılma sırası* da gelmiş olmaktadır! Mahkemenin çocuğun korunma altına alınması yönündeki kararı, burada hiçbir sorunu çözmemektedir. Kaldı ki, elinden tutanı, yoldan bilen bir yakını olmayan, ya da yasadaki haberli bir başka sorumlu yurttaşın rastlamadığı nice çocuk, korunma kararı almış ve bekleyen çocuklar ordusunun dışındadır! Sıralarını sokakta doldurup, sokakta savmaktadırlar. Sayılarda yokturlar...

☆☆☆

Uluslararası belgelerde çocuğun eğitim hakkının altı kalın çizgilerle çiziliyor. 6972 Sayılı Yasa da bu mantıkla biçimlenmiş. Yurtlar, çocuğun okuması gerektiği anlayışına

göre düzenlenmiş. Yurda alınan çocuk okutulacaktır. İste-se de istemese de, yetenekleri, yönelimi farklı doğrultuda olsa da. Bir işe girmek istese, kısa yoldan meslek edinmeyi düşünse de. Sırasıyla ilk, orta, liseyi okuyacaktır. Ortaokulda Matematik'ten sınıfta kalır. Belge alır. Okuldan ayrılır. Yurtta barınır, karnını doyurur. Gelin görün ki, sokaktadır gerçekte. Bir iş ve meslek edinmesi için gerekli *altın zaman* da kayar gider ellerinden aylıklıkta. Okuldan da okumaktan da soğuduğu gibi, bir işin ekmeğın ucundan tutmak için de, git git gecikmektedir. Sonra gelir ömrün 18'i. O tılsımlı, trajik yaş. Yaşama teslim edilir delikanlı, çırılçıplak... Yurttan çıkarılır. 18'inde yurtlardan işsiz-güçsüz yaşama atılan; suçluluğun, kimsesizliğin, şiddetin, kötüye kullanmanın kucağına itilen nice çocuk vardır da, liseden sonra üniversiteye gidebilen çocuk sayısı yok gibidir. Eğitimde fırsat eşitsizliği, eleyiciliği burada daha ağır bir biçimde işlemektedir.

Yaşam koşullarının git gide ağırlaştığı, kentlerin nüfusunun hızla arttığı, düzensiz kentleşmenin getirdiği sorunların içinden çıkılmazlaştığı, kentlerin suç üreten folklur durumuna geldiği, işsiz sayısının 5 milyonu aştığı günümüzde, bu çocukları yalnızca "okutmak" bir çözüm olmuyor, olamıyor. Korunma kararı alındıktan sonra binbir serüvenden geçerek yurda alınma şansına kavuşmuş bir beklemeli çocuk en güzelini söylüyor:

"Bence en büyük sorun 18'inden sonra başlıyor. Ezile horlana geçirilen yıllardan sonra, toplum kaçacağı insanlar olarak ne kadar pislik varsa bulaşılıyor üstümüze!.." Yasa'nın 39. maddesi ne derse desin, 18'ini dolduran yurt çocuğu, yeniden sähipsizliğe, ya da bir yurt öğretmeninin deyişiyse yeniden "sokağın sahipliğine teslim edilmektedir."

☆☆☆

Yurt çocuklarının büyük bir bölümünün okuduğu lise ile yurt arasında da sağlıklı bir ilişki kurulamamış. İçinde yaşadıkları koşulların iyileştirilmesi yönünde bir girişimde bulunulmayan, çağdaş eğitimin hoşgörü ve anlayışa dayalı yöntemleriyle yaklaşılmayan bu çocuklara okul disiplini kurulunca verilen cezaların duyurulurunda yurt yönetimine hitaben "...bundan böyle öğrencinizle daha yakından ilgilenmenizi..." denilmektedir. Öğrencinin suçu, "yazılı kağıdını buruşturmak", "okul dışında arkadaşlarına saygısız davranmak", "sigara içmek", "Edebiyat derslerine ilgisiz kalmak"tır!.. Lise yönetimi ve öğretmenleriyle yurt arasında olumsuz bir hava, bir ikilik oluşmuş. Çocuklar okula soğuk ve kırgın, okul her sorunun kaynağını ve nedenini yurda atıyor. Günah keçisi yapılmış yurda kalan arkasız kimsesiz çocuklar... Atatürk'ün o güzelim sözü de boşlukta kalmış, bırakılmış dolayısıyla.

Bu yanlış ve yanlışıda o denli ileri gidilmiş ki, Ayaş halkının bir kesimiyle, kimi ilçe yöneticileri, yeni Kaymakam... Hepsisi de yurdun Ayaş'tan kaldırılmasını istiyorlar-mış. Söylerler ki ilçedeki "anarşinin kaynağı yurt"tur, yurt Ayaş'tan giderse "anarşi" de gidecektir! Peki, ülkedeki "anarşi"yi (yıl 1978-80, Ü.S.) gidermek için ne yapacağız, ne kadar yurt varsa hepsini kapatacak mıyız? Öyle ya... Nitekim bir süre sonra bu yurt kapatılacak, yerinde sadece ilkokul çağı çocuklarına bakan bir bakimevi açılacaktır. Bu yanlış ve yanlışlığı kadar gayri insani yaklaşımı kimi yöneticilerin de açıkça belirtip onaması oldukça düşündürücü. Öyle ki, yurtlu çocukların sorunlarının çözümü için ilçe yöneticilerine yaptıkları kimi başvurular da "siyasal eylem" olarak değerlendirilip, üstlerine gidilmiş. Belediye, yurdu, suyunu kesmekle tehdit etmiş! Oysa aynı belediyenin 6972 Sayılı Yasa'ya göre Ankara Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birliği'ne 1978 yılından 19.196 TL., 1979 yılından 28.295 TL. ödemesi gereken borcu var o günlerde...

Dolayısıyla en ağır işlerde çalışarak, sigortasız, güvensiz tonu 50 liradan gübre indirerek, yazları mercimek tarlalarında, bağ bostan çapalayarak, kendi harçlıklarını

kendileri çıkarıyor bu çocuklar. Kamyonlardan gübre indiriyorlar, inşaatlarda, tarlalarda kürek sallıyorlar. Çapa yapıyorlar. Boğaz tokluğuna, ne verilirse ona. Pazarlık şansları yok!..

Yasal harçlıkları, giysileri-gereksinimleri yurttan karşılanmadığı için okulu ve dersleri asmak pahasına -en alt düzeyde de olsa- kendi giderlerini kendileri karşılamaya çalışıyorlar. Bu arada da, kaçınılmaz, "disiplin suçlusu" yaf-tasını takınıyorlar göğüslerine. Çağdaş kürek mahkûmları onlar toplumumuzun, toplumumuzun... Sorunlarının üzerine hep sorumsuzlukla, sevgisizlikle yürüyüp, haklı olarak toplumdan ilgi ve sevgi bekleyen bu çocuklarla aramıza her geçen gün yükselen duvarlar örüyoruz. Onları yitirmek, ya da sokağa ve şiddetin kucağına atmak için ne gerekiyorsa yapıyoruz. Yarın karşımıza *başka bir konum ve biçimde* çikmalarını sağlamak üzere! Görünen odur...

"Bu yüzden," diyor bir öğretmen, "Bizdeki korunmaya muhtaç çocukların bu haliyle yetiştirme yurtlarına toplanmaları göstermelik bir iştir. Sorunu temelden çözecek, çözümlenecek bir yol değildir. Sokaktan kurtardığınız çocukları, bir iş ve meslek edinmeden yeniden sokağa salmak bir çözüm olamaz." Bir iş ya da meslek edinebilen tek-tük kimi çocukların durumu da içaçıcı değildi. Otelcilik ve Meslek Lisesinde üç yıl yatılı öğrenci olarak okuyup mezun olan bir öğrenci de var yurda. O da boş geziyor. Üç ay geçmiş, ataması yapılmamış. Zorunlu görevi de kalkmış bu arada.

Kuruluş yasaasının eskimiş olması, ekonomik kaynaklarının sınırlılığı, tek kaynağa bağlı olmayışı yurtta çalışan öğretmenleri, yönetici ve diğer çalışanları da aynı olumsuz koşulların bir parçası durumuna getirmiş. "Burada öğretmenlerimiz," diyor bir öğrenci; "Öğretmenler çok gadiyan gibiler!.." En iyi niyetli, en özverili çabalar bile yıpratıcı, harcayıcı nesnel koşullar karşısında mahkûm edilmekten kurtulamıyor. Bu kaçınılmaz. Haftalık toplam çalışma sürelerinin 300 saati geçtiğinden yakınıyor öğretmenler. Bu durumun düzeltilmesi için son derece düzgün bir dil ve dilekçeyle Bakanlığa başvurmuş bir grup öğretmen. Durum düzeltilene, başvuru sahibi 6 öğretmen yurttan alınmışlar. Çabaları özveri sınırlarını aşan öğretmen ve yöneticilere Bakanlığın yaklaşımı, "görülen lüzum üzerine" görev yerlerini değiştirmek biçimindedir.

Konu öğretmenlerin yakınmasından, yurtdaki çocukların çalışmasından açılmışken, aynı günlerde yayımlanan benzer konulu bir haberi okuyalım şimdi: "Yurt yönetimi, sabah erkenden yurdu terk eden, ta akşam geç saatlerde dönen çocukların nerede olduklarını, ne iş yaptıklarını bile bilmemektedir. Büyük bir rahatlık içinde, çocukların çoğunlukla hamallık, seyyar satıcılık gibi işler yaptıkları anlatılabilmektedir. Bu da yetmiyormuş gibi, okul sorunlarıyla ilgili olarak düzenlenen bir raporda, çocukların gündüz yurda olmadıkları, dolayısıyla yurda geliş saatleriyle öğretmenlerin mesai saatlerinin birbirine uymadığından hareketle öğretmenlerin çocuklarla karşılaşmadığı belirtilmekte, öğretmenlerin bu çocuklarla görüşebilmesi için ek mesai düzenlenmesi istenmektedir." (Cumhuriyet Dergi, Çocuk Yılında Çocuklarımız Özel Sayısı, 2 Temmuz 1979). Görüldüğü gibi, öğretmenler, öğrencileriyle karşılaşmadan, bekleyen derviş... örneği öğretmenliklerini sürdürürken, kendileriyle karşılaşılabilen (!) çocukların nelerle karşılaşabilecekleri sorusu "mesai cetvelleri" tartışmasında yoktur!..

☆☆☆

Yurtta ne doktor, ne ruh sağlığı uzmanı, ne de yeterince "ana" var. Yurda gittiğimizde, bırakınız yurdu, kasabada (Ayaş'ta) doktor yoktu. Bitten yakınıyordu yöneticiler. Her an bir salgın hastalık tehlikesiyle karşı karşıya çocuklar. Banyo yok, temizlik hak getire... Üç yıldır giysilerini alamıyor, üç ayda bir et yiyorlarmış. Kaldıkları odalar, yatakları, somyaları perişan durumda... "Çocuk anası" diye nitelen-dirilen kadınlarsa, ilkokul öğreniminden de yoksun, bilinc-

siz, çaresiz. Sayısal yetersizlikleri yanında (dünya ortalaması 15 iken, burada bir anaya 50 çocuk düşüyor), çocuk psikolojisi, eğitimi-öğretimi konusunda bilgisizlikleri onları yalnızca birer temizlik işçisi durumuna dönüştürmüştü.

Yurtlarda çalışan eğitim-öğretim görevlileri, diğer çalışanlar da özel bir eğitimden geçerek görev almadıkça; yeteri sayıda sosyal hizmet uzmanı, sağlık çalışanı sağlanmadıkça, yurtlarda çalışmayı özendirici değişiklikler yapılmadıkça, öğrenciler gözünde hep "gardiyan" kalacağı benzerler. Örtülü olarak duyumsatıldığı gibi yurtlar da açık "hapishane"!!..

20 öğretmen kadrosu olan yurda, şimdiye dek en çok 9 öğretmen gelmiş. Bu sayının 1'e düştüğü olmuş bir tarihte. Öğretmenlerin kısa bir süre sonra yurttan ayrılmak istediklerinden yakınıyordu yurt müdürü. Sonradan görevinden alınan yurt müdürünün anlattıkları ilginçtir:

"Geçen yıl (1979) Milli Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim Genel Müdürlüğü'ne gittim. Yurtta görevli öğretmenlerin özlük haklarının özendirici olmayışı nedeniyle kısa bir süre sonra yurttan ayrılmak istediklerini anlattım. Çalışanların da çocuklarla birlikte pek çok sıkıntıya katlanarak görevlerini sürdürdüklerini belirttim. Bize verilen karşılık, önerilen çözüm yolu şu oldu: İsterseniz ayrılır gidersiniz, sorun biter!.."

Anlaşılan yurtların sorunlarının çözümü konusunda devlet yetkililerinin yaklaşımları hep olduğu gibi, sorunları yok sayarak işin içinden çıkıyor. Bunun böyle olduğu ilçe yöneticilerinden, il yöneticilerine, Bakanlık görevlilerine değin nice örnekle kanıtlanıyor. Anayasamızın, yasaların, 6972 Sayılı Yasanın hükümlerini devlet adına kullanmakla görevli yetkililerin yetkilerini nasıl kullandıklarına ilişkin bir örnek de kendimizden verelim. Bu röportajı eğitimci kimliğimiz ve öğretmen yetiştiren bir yüksek okulun öğretmeni olmamız dolayısıyla *yasal destekle* yürütmemizin daha doğru olacağını düşünerek Valiliğe başvurmuştum. Ankara Valiliği, Ankara Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birliği Başkanlığı'na verdiğim 3 Nisan 1980 tarihli dilekçeme, *"...bu tür incelemelerin çocuklarımızı eğitim yönünden olumsuz etkilediği ve psikolojik bunalımlara sürüklediği"* gerekçesiyle olumsuz yanıt verildi. Değil sorunları, kendileri de yok sayılan bu öğrenciler sıkıntılarını kamuoyuna duyurmak için Atatürk'ün kendilerine armağan ettiği 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 60. yıldönümünde içinde bulundukları koşulları protesto ettiler... Basına da yansıdı bu. (*Cumhuriyet*, 23 Nisan 1980.) Protestoları ile sorunlarının değil ama başka şeylerin "çözülüp, çözümleneceğini" **Kızılcahamam Yetiştirme Yurdu** sürgünlerini anlatarak sürdürüelim...

☆☆☆

Kızılcahamam Yetiştirme Yurdu 1927'de yapılmış.

Tam yel üfürür, sel götürür dedikleri türden. Rüzgar bir yanından girip öte yanından çıkıyor. 1953'ten beri yurt olarak kullanılıyor. Çıktık gezdik yatakhanelerini, yemekhanesini, çamaşırhanesini, dershanesini. Hasta çocuklar, takıldıkları duvardan az sonra sökülüp uçacakmış izlenimi veren pencerelerin altına serdikleri yatağı yatağa, somyası somyaya benzer yataklarda yatıyorlardı. Dışarıdaki rüzgarı aratmaz bir serin esintinin dolandığı odalarda yatan çocuk yüzlerinden yüreğimize ağan hava ise Dostoyevski'nin öykülerine açılmış kapılar önüne bırakıyordu insanı. Her adımda gıcırdayan ahşap döşemeler, yüksek tavanlı salonun duvarlarına yaslı kırık dökük dolaplar... her haliyle deprem artığı gibiydi. Ankara-İstanbul karayolu kıyısındaki bu yapı, ilçenin belki de en harap yapısı. İçinde kimsesiz çocuklar barınan bu yapı, eskiliği, kırık döküklüğü, tüm terk edilmişliğiyle esneyip duruyordu yol üzerinde.

Kızılcahamam Lisesi'nin önünden geçtik yurda giderken. Kızılcahamam köylüğünden çıkıp, şimdi "heyula kent" olan Demetevler semtinde zamanında ucuza arsalar kapatmış

bir hayırsever yaptırmış. Adını vermiş Liseye. Sinemaları, kiraathaneleri, işhanları olan biriymiş. Yapımı yedi yıl sürmüş okulun. Aydın'dan kamyonlarla develer getirip, deve güreşiyle açtırmış okulu. Açılmadan eskiyen okulu...

Devlet hastanesini bir başka hayırsever yaptırmış. Kuran kursu binası halktan toplanan paralarla yapılmış. Görece gözele bir yapı. Yatılı öğrenim yaptırıyor, pek çok benzeri gibi. Bir iyiliksever de çıkıp, şu dökülen yurda el uzatmamış. "Yetiştirme yurdunu da kuran kursuna mı çevirsek, n'etsek?!" diyor bir öğretmen. Ne denir?..

12 Mart'ta Fakir Baykurt'un yattığı mahpus damının önünden geçiyoruz. Yazdıkları, yaşadıkları, otuz yıl öncenin, on yıl, yirmi yıl öncenin Türkiye'sinden çizdiği acılı fotoğraflar düşüyor gözümün önüne... Solda tepede hastane, aşağıda lise görünüyor. "Yurdun açık cezaevinden farkı yok" diyor çocuklar. "Müdür Baba, ne kadar iyi niyetli olursa olsun, koşulları değiştiremez ki tek başına!" diyorlar. Ah bu çocuklar... Eksik olan, sorunu olan, sorun olan biziz, siz değilsiniz. "Müdür Baba" o günlerde görevden alınmış 26 yıllık bir öğretmendi. "Müdür Baba" mahpushane müdürü olarak görülünce, öğretmenler de "gardiyan" olarak görüldü kuşkusuz. "Biz mahkûmuz bal gibi..." diyor bir çocuk. Öğretmenler de saklamıyorlar zaten.

"Yağsız yemek pişiriyoruz yurta," diyor müdür. Nebati yağ, Birlikçe B.'lere ihaleye veriliyor. Ardından yağa zam geliyor. Biz aldığımız malın normal karşılığını normal süresi içinde veremiyoruz. Zamla yağı nasıl alacağız... Dolayısıyla yağ yok! Muteahhit nohutun kilosunu 1 liradan, muz 5 liradan ihaleye giriyor. Yurt nasıl olsa yükümlendiği süre içinde borcunu ödeyemeyecek. Muteahhit bunu iyi biliyor. Ödeyemeyince nasıl olsa mal vermeyecek. Vermeyeceği mala 1 lira fiyat biçmesin yağmamalı bu yüzden... Sonra bolca salça, konserve... İster al, ister alma! *Birlik* (Ankara Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birliği) çaresiz, bir iki muteahhide; B.'lere, D.'lere... bağlanmak zorunda. Siz koşul öne süremiyorsunuz ki, gücünüz yok buna..." diyor. Şimdi görevden alınmış Yurt Müdürü, Keskin'in bir köyüne "atanmış".

Gönüllü kuruluşlarca, kişilerce yapılan yardımlar ve bu yardımların yapılış biçimi çocuklarca hiç hoş bulunmuyor. Kimi dernekler, kulüpler, yardımsever hanımlar yaptıkları yardımın nereye gittiğini görmek istiyorlar. Törensel düzenlemeler hazırlıyorlar. Söylev veriyorlar, yanları sıra gazeteci getiriyorlar. Bir yanda eli kolu bağlı yöneticiler, çocuklar, bir yanda yardım sevenler... Bu tür bir ilişkiyi hoş bulmadıkları gibi, insani de bulmuyor çocuklar. Haksız sayılabilirler mi?..

Burada da yurdun kaldırılması yönünde bir görüş var ve ağır basıyor!

Anlaşıldığına göre Ayaş'taki gibi bir *karşı cephe* burada da oluşturulmuş. Çocuklar yakınıyorlar. Kolluk kuvvetlerinin "anarşi çıkarıyorsunuz!" diye, kendilerini sokakta gezdirmediğini söylüyorlar. En küçük bir olayda, önce yurt çocuklarının karakola alındığını söylüyor bir öğretmen. Liseden de örnekler veriyor. Yurtta kalan çocuklar, yurttaki olumsuz koşulların, yöneticilerin beceriksizliğinden değil, daha başka nedenlerden kaynaklandığını kavramışlar... Üzerlerindeki yoğun politik baskıdan yakınıyorlar. İstenmeyen insanlar ilan edildiklerinden, kendilerine yakıştırılan suçlamaları hak etmediklerinden yakınıyorlar.

180 öğrencinin barındığı yurta ne revir var, ne doktor, ne de "ana".

Çamaşır makinesi, banyo yok. Yataklar yıllardır değişmemiş. Çarşafsız ve yastıksız büyük çoğunluğu... Önceki çocuklar ilçenin kaplıcalarında belediye adına parasız yikanabiliyorlarmış. Kaplıcalar "turistik" olmaya (!) başlayınca belediye bu yardımı da kesmiş. Çocuklar kokuyorlar(dı). Evet, ne yazık ki çocuklar düzeni; bizi, bizim duyarsızlığımızı ve sorumsuzluğumuzu kokuyorlardı...

Yurda yeni atanan, kısa bir süre önce askere giden yeni müdürün yaptıkları da ilginç!

İlçedeki sağ görüşlü çevreler, kimi partililer, yöneticiler ve kimi öğretmenlerin işbirliğiyle, 27 yurt öğrencisi sürgün edilmiş. Hep öğretmen sürgün edilecek değil ya!.. İlçede "anarşi yarattıkları", "ilçe merkezindeki çeşitli olaylara karıştıkları", "yurtta sık sık huzursuzluk" çıkardıkları için 27 yurt çocuğunun Ankara-Etimesgut'taki yurda gönderilmelerini isteyen Milli Eğitim yazısına Valilikçe onay verilmiş. Ne istemiş, derdi-sıkıntısı ne bu çocukların diye sormadan!.. Dolayısıyla topu topu 27 kişi olan "yurt bebesi" liseli gençler, Kızılcahamam'dan Ankara'ya toplu sürgüne gönderilmişler.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nin "Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu gelişimi için sevgiye ve anlayışa gereksinimi vardır." Diyen 6. İlkesi, burada bir fantezi olarak kalmaktadır. Sevgi ve anlayış konusunda değilse de öğrencilere, çocuklara, baskı konusunda anlaşmaz görünürüz toplumca. Baskıyla sindirmenin geçici rahatlığını, sevgiyle, anlayışla bu çocuklar ve sorunları üzerine eğilmeye yeğlemiş gidiyoruz. Tam bir devekuşu politikası ve yaklaşımı... Yarının sorunlarına hem eklenecek, hem o sorunları ağırlaştıracak bu işi bugünden biraz çaba, özveri ve çalışmayla çözmek olanaklı iken...

Etimesgut Yetiştirme Yurdu'na sürgün edilen 27 öğrenci, 26 günlük bir karşı komadan (!) sonra yöredeki Liseye "kabul" edilmişler. Lise müdürü önce almak istememiş bu "sakıncalı öğrenciler'i, "burada da anarşi çıkarılır, olay yaratılır," demiş, ayak diremiş. Eh! Adam haksız mı, karışısında iki manga sürgün delikanlı görünce ne yapacağını şaşırmıştır o da. Bir dolu kayıt-koşulla almışlar çocukları. Almışlar ama bir aylık aradan sonra, o çocukların tümü de devre yitirecek. Deve edilecek! Bunu hepsi biliyor. Hem "sakıncalı"lar, hem de yarışı eşitsiz koşullarda sürdürecekler. Yanlış yanlış üstüne, haksızlık haksızlık üstüne... Yılsonu "hesabı" gündeme geldiğinde, bu çocukları "başarısız" diye damgalayacak işin içinden sıyrılacak ilgililer ilgisizler... Aynı günlerde yazdığı bir yazısında Çetin Altan, "Gençlerle ilgilenmek görev ve sorumluluğumuzu yitirmek üzeredir!" diyordu. (Ey kimsesiz avare çocuklar... hele sizler... hele sizler... Milliyet, 24 Temmuz 1979).

☆☆☆

200'e yakın çocuğun barındığı bu yurdun öteki yurtlardan ayrı bir yanı var. Kendi kendine kaynak yaratabilir oluşu. Döner sermayeli bir kuruluş. Okullara masa, sıra, sandalye yapımından, devlet ya da özel kuruluşlara giyim eşyası dikimine kadar bir dizi üretim yurt işliklerinde yapılıyor. Kızılcahamamlı çocukların buraya sürgünlükleri belki bu yüzden "olumlu" olmuştur! Bu çocuklar çalışacak burada! Bu işlerin sağladığı gelirin, parasal kaynağın bir bölümü Birlik fonuna aktarılıyor. Kalanı "18'i bitinceye dek çekememek (!) koşuluyla" çalışan öğrenciler adına yatırılıyor.

Yurt müdürünün anlattığına göre, işliklerde 27 çocuk çalışıyor. Bir yandan bir meslek edinen yurt öğrencileri, bir yandan doğrudan üretimde bulunup, değer yaratıyorlar. Masa sıra, sandalye yapıyor, üst-baş dikeyiyor, iş önlüğü, pantolon hazırlıyorlar. Üretilen işin niteliği pazardaki benzerlerinden aşağı değil. İşliklerde çalışan çocukların tümünün de yaşı 18'in altında. Hiçbiri sigortalı değil bu nedenle. Başlarına gelecek bir iş kazası eğitim içinde oldu görünüyor. Ne çalışarak üreterek geçirdikleri günler onların yararına değerlendiriliyor, ne de başlarına gelecek bir iş kazasının onlardan alıp götürceklerine karşı bir güvenceleri var! Bir usta işinin yaptığını yapıyorlar. Binlerce öğrencinin dirseklerini dayayacakları masaları, oturmaçığı sıraları, yönetici masalarını üretiyorlar. Uluslararası Çocuk Yılı'nda (1979) bu çocuklar, 17 milyon liralık bir değer üretmişler.

Buna karşın tümüne bir ayda verilen ücret toplamı yurt müdürünün belirttiğine göre 85 bin liradır.

☆☆☆

"Anayasa Madde: 35 Parkı"nda:

"Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ve diğer kamu tüzelkişileri ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli önlemleri alır ve örgütü kurar." Anayasamızın bu hükmü parkın girişindeki fiyakalı panoda yazılı... Geniş ve aydınlık bir bahçede yürüyorsunuz. Çocuklar oynuyorlar. **Yenimahalle 50. Yıl Yetiştirme Yurdu'ndayız.** 7-12 yaş arası erkek çocuklar barınıyor burada. Eski bir yapı, bağırıp çağırarak, koşuşturan çocuklar. Üstleri düzensiz, elleri yüzleri bereli... Kimi gönlü kırık bakıyor, kimi boş gözlerle süzüyor sizi. Kiminin hiç umurunda değilsiniz. Takmaz, tınmaz oynayıp duruyorlar. Sataşıp dövüşüyorlar birbirleriyle. Elimdeki çantaya bakıyorlar...

"Burada çocukları ölmeyecek kadar koruyoruz," diyor Yurt Müdürü. Genel durum bu anlaşılan. "Trafik kazasından, insan çarpmasından!" diye de ekliyor dikenli güllerle... Anayasa Madde: 35 Parkı ile yurt ilginç bir çelişki oluşturuyor. **Yurt park içinde, ama Anayasa dışında!** Uzağında, görüyorsunuz, görünüyor. Çocuklar her halleriyle "Ben yurt çocuğuyum" diyor. Giysilerinden, çantalarından, çocuk yüzlerinden hiç eksilmeyen hüznü gölgeden belli bu... Çarşıda, pazarda, okulda her yerde o gölge çocukların dalında.

Sevgi diye, ilgi diye çocukları hep hazırcılığa alıştırmışlar. Sokakta, durakta. Cebine para konuluyor, eline şeker, çikolata veriliyor. Yurda çantalı giren herkesin çevresini sarıyorlar bu yüzden. Yurt müdürü göreve başladığında onun da çantasını açmışlar. Şimdi bırakmışlar bu kötü huyu...

"Eldeki olanaklarla 60'ı kimsesiz, 156 çocuğu korumak mümkün değil, diyor müdür. Bizi yediren, giydiren başışlardır. Gerçi arkalarında bazı şeyler olabilir. Başışın bizi ezen yanı şu: Başış yapan verdiğini görmek istiyor! Yerine ulaştı mı, ulaştırıldı mı bilmek istiyor. Bu güvensizlik ya da olumsuz paylaşımla ilgili çözümlemeyemedik bir türlü. Böyle olunca da çocuklar yetiştiriyor! Haber çocuktan alınıyor! Bunun sakıncaları ortada. Yardım, başış, tümünden kaldırılmalı aslında. Ama bu sağlanıncaya kadar, hiç olmazsa, başışlar doğrudan doğruya birliğe yapılmalı. Bizi ezse de kırsa da işin bu yanını karıştırmak istemiyoruz o nedenle. Muhtacız çünkü..." Böyle diyor Yurt Müdürü.

Çocuklar boylarından büyük masalarda yemek yiyorlar. Masalar, lavabolar boylarına göre değil. Geçen kış gazı bitmiş mutfağın. Müdür telefon rehberinden bir satış yeri bulup telefon etmiş. Telefonun öbür ucunda, yurt kaçağı bir çocuk: "Müdür Baba, ben de yurt çocuğuyum, hemen!.." Ayaş Yetiştirme Yurdu'ndan kaçmış. Orada işe girmiş B. Mutfak gazını sağlamış hemen. Yemekler pişmiş...

Burada barınan çocukların sorunları çok daha ağır, çok daha katmerli... Ellerinden tutsun, üstlerini başlarını yıkasın diye, giydirdin, yedirdin içirdin, baksın gözetin diye görevlendirilen "çocuk anaları" onlara analık etmekten çok uzaklar. Üvey ana bile değiller çoğunlukla...

Devletten önce sokak kurtarıyor çocukların çoğunu! Belediye Başkan Vekili, Mustafa Kapisız'ın yurda getirdiği bir çocuk var. Ş. E. Filinta gibi bir çocuk. Yıllarca sokaklarda gezmiş. Girdisini çıktısını öğrenmiş sokağın. 14 yaşında bıçkın gibi bir delikanlı. Bakmaya kıyamazsınız, giyinmiş kuşanmış, bond çantası elinde. Yurda teslim edilmiş. Sonra?.. Sonra bir de bakıyorsunuz ki o çocuk gitmiş başka bir çocuk gelmiş! Satmış nesi var nesi yok, kaçak yine...

"Bize bir yıl sonra gelen çocuk bile yozlaşmış olarak geliyor. Elimizdeki olanaklarla, yöntemlerle çocuğu normalle döndüremiyoruz." Müdür anlatıyor. Olumsuz etkilenmelerin getirdiğini kırmak yetmiyor. O etkinin durdurulduğu noktadan başlayarak giriştiğiniz iş, öncekinden kolay olmuyor. Parasal gereksinmelerini, üst-başlarını sağlamak

ortada. Temel görev, buradaki insanları, yarının **analarını, kadın yurttaşlarını** en az sorunlu insanlar olarak; ama öncelikle sorun çözme yeti ve istenciyle donatarak, özgüven ve yaşama gücü vererek topluma kazandırmak...

☆☆☆

On sekizini yeni doldurmuş Z. ile konuştuk.

"Nişanlandım" diyor. Kendi yuvasını kuracağını düşünerek seviniyor. Bu çocukların tümünde de ev-ocak bir düşü bir yurtsamaya dönüşmüş. Yaralı gönüllerini sıcak bir yuvanın ruhları yelpazeleyen sıtmasıyla avutuyorlar, çok haklı olarak... Gözleri ipiliyor onun da. "Nereye gideceksin?" diyorum. Bildiği, kendisini isteyen Adana'da bir *fabrikası olduğu*, bundan sonra rahat edeceği... Yöneticiler de ondan farklı düşünmüyorlar bu konuda. Demek iletişim ve ilişki içindeler, güvenmelerini gerektiren sağlıklı bir arkaalanı var işin. Öyle "istihbarat yapılmış". Yurt yönetimi ve *Birlik* eşgüdüm içinde yapıyormuş bu işi... Tabii karşı taraf *Birlik* yönetimleri ve yurt sorumluları ile işbirliği içinde. Nasıl "istihbarat" yapılmıştır bilinmez; ama "Fabrikatör M." ile değil, otuzunu geçmiş kaloriferci D. ile evlidir artık Z. Kız. On sekizini yeni bitirmiş ağız var dili yok Z.yi kaloriferci D. Mutlu eder, mutlu olurlar birlikte umalım. Bir gün arkadaşlarına mektup yazarsa anlaşılır hali onun da, mutlu mudur, "yurttan çıkayım da ne olursa olsun" demek kurtuluş mudur?..

Yurt "istihbarat"ı öyle yaptığına göre gidenin ardını araştırarak, izleyecek de değildir. Yuva nedir, nasıl kurulur; nişan nedir, evlilik nedir, nasıl bir kurumdur... Yaşam nedir, gördüklerinin, yaşadıklarının ötesindeki, arkasındaki "gerçek" nasıl bir şeydir... Öyle uzak, öyle bilinmez bu çocuklar için. O gerçeğin, yaşamın acılarının ortasından geldikleri halde, onunla savaşıma gücü ve yeteneğiyle donatılmayan çocuklar. Yaşamı, dünyayı sevmeyi unutmış, acının ve bırakılmışlığın kız kardeşi çocuklar. Kendilerine sağlıklı seçenekler sunulmadığı, sunulmadığı için yasalarda "aile ocağı" görevi göreceği yazılı bu yurtlardan "kaçma"yı kurtuluş beller olmuşlar.

☆☆☆

Yurtta büyüyüp evlenmiş bir kız çocuğu daha. Sonradan bırakılmış. Bırakmış... Kendi çocuğunu da yurda vermek zorunda kalmış! Acıların darasını düşün, kalan yine acılar bu çocukların hayat terazisinde... Erkek çocukları barındıran yurtlarda, tam tersine yurtta kalmak düşüncesi ağır basarken, kızlarda yurttan bir an önce ayrılma özlemi ve beklentisi var. Var ya işte sonuç! İşsizliğin özgürlüğü erkek çocuklar için hiç kekeci değil. Onlar işsizliğin özgürlük değil, "mahpusluk" olduğunu biliyorlar. Nâzım'ın dizelerini bilmeseler de... Ama kızlar, toplumumuzun bir önyargısının bukağına bağlılar burada da... Evlenirim, kocam bana bakar!.. Baksaydı çocuk yaşta anne olmuş K.'nin ne işi vardı yeniden yurtta. Yaşama yanlış hazırlandıklarını açıkça görebiliyorsunuz bu gençlerin. Yaşamı göğüslemek için gerekli yaşamsal donanımla yüklü değiller. Tek başlarına hiçbir sorunu çözemeyecekleri gibi yanlış kanı içindeler! Tüm özelemleri "fotoroman" kaynaklı, "arabesk" çözümlere kilitli! Varsa yoksa "yuva kurmak"! Ama öyle dikenli, tuzaklı bir yol ki bu. Öyle bir kısır döngü, çıkmaz ki... Örneği yanıbaşımızda dikiliyor! Devletin kolu pek uzanamıyor o dikenlere, tuzaklara... Görünen ve deneyim dağına yazılan odur en azından. Bu çocukların bize, topluma, toplumu oluşturan bireylere, onlar adına iş gören kamu kurumlarına en değerli bir "emanet" olduğunu görüp, gereğini yapmadığımız için de aynı gençlerin başına gelen gibi, bizim kamusal yaşamımız da, gençliğinde ne ise yaşlılığında da o olmak talihsizliğinden kurtulamıyor... Bunu göremiyorduk, görmek istemiyorduk.

☆☆☆

Bir başka örnek daha: H. Ş.'nin kısa öyküsü:

H. çok güzel bir kızdır. 1978'de birdenbire kaybolur. Yurt yakınındaki bir "büyük" otele düşer yolu! Otelin bir çalışanı H.'yi evine götürür. 20 gün alıkoyar evinde. Bir senatörün oğludur, yurt yöneticilerinin söylediklerine göre. Yurt yönetimi H.'yi arayadursun, yurttan daha önce ayrılmış kızlar haber verirler yerini. Onlar her durum ve koşulda haberdirdir birbirinden. Yurt müdürü ve doktoru H.'yi kaldığı evden alır getirirler. "Sana evlatlık verelim," derler senatör babaya. Gitmek istemez H. Kız. Senatör direktir, "İlle bana evlatlık vereceksiniz H.'yi!.." diye. Tehditler savurur... Bu işler böyle mi olur, bu mudur yolu ve yöntemi, bu kerte yaşamsal bir işin? Onu sormayacaksınız... Yurt yönetimi, başta yapması gerekeni sonda yapmaya kalktığı için elbet sonuç alamayacaktır. Ankara Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birliği Başkanlığı'na (Valiliğe) başvurmuşlar. Valilik Özel Eğitim Bürosu'ndan gelen yanıt, ilgilinin "dokunulmazlığı olduğu, yargıya başvurulması..." gerektiği biçiminde olmuş.

Çocuklara dokunabilirsiniz, *babalara* asla, hele senatör babalara!..

Bu arada, H. Yurttan çıkarılır, ailesine teslim edilir. Tabii ön kapıdan girip, arka kapıdan çıkar H. Kız. En son ve taze haber bir telefondur yurda: "*Amerikalıların yanında*ym. 18 yaşımı doldurduğuma ilişkin bir belge istiyorum!" Dikmen sirtlarında bir fotoğrafçının vitrinindeki saçları sarıya boyalı güzel kadın anlatmaktadır bu öykünün sonrasını... İçinden baktığı yaldızlı çerçevesinden...

(Ankara, 1979-1982)

1. Yüksek gerilim direklerinin montajında deneyimli mühendis, usta, çalışan temsilcisi, iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekiminin katılımı ile, benzer çalışmalarda olmuş iş kazaları, ramak kalma ve olayları da göz önüne alınarak iş sağlığı ve güvenliği risk değerlendirmeye yönetmeliğine uygun bir risk değerlendirilmesinin montaj işleminde başlanılmadan önce yapılması ve montaj işleminin gerçekleştirilecek olan çalışanların bu konuda bilgilendirilmesi gerekir.
2. Bu işlere özgü acil durum ve kurtarma planı, gerekli araç-gereç ve donanımların olması, bu planla ilgili peyodik olarak tatbikatlar yapılmalıdır.
3. Yüksekte çalışacak işçiler yetkili ve yetkin kuruluştan, uygulanabilir, yüksekte güvenli çalışma eğitimi almalı ve sertifikalandırılmalıdır.
4. Tüm çalışanların işe girişlerinde ve (işyeri hekimlerinin ön gördüğü sürelerde), en az yılda bir kez, periyodik sağlık muayeneleri yapılmalıdır. Raporlarında yüksekte çalışabildiği vurgulanmalıdır.
5. Çalışanlara gıftı halatlı (lanyard'lı) standartlara uygun paraşüt tipi emniyet kemeri, çene bandı (yüksekte çalışmada) çene bandı, vücutta uygun uzun kolları iş elbisesi, iş güvenliği ayakkabısı ve güvenlik gözlüğü verilmeli, bunları nasıl kullanacağı, muhafaza edeceği, gerektiğinde temizleyeceği konularında uygulamalı eğitim verilmelidir.
6. Kullanıcıları el aletlerine uygun, çıkartkan ve inerken bunların düşmemesi için işçilere uygun bel çantaları verilmelidir.
7. Çalışanların iş güvenliği kuralları ve talimatlarına uygun çalışıp çalışmadıkları denetlenmelidir.

Ne yapılmalı?

> Sayfa 23'ün yanıtı

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

1979'DAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE ÇOCUK KORUMA HİZMETLERİ

Hakan ACAR*, Yüksel BAYKARA ACAR*

Giriş

Ümit Sariaslan'ın 1980'de kaleme aldığı ve şimdiye kadar herhangi bir yerde yayınlanmayan "O Çocuklar Şimdi Neredeler?" başlıklı çalışması, çocuk koruma hizmetlerinin yakın geçmişine ışık tutuyor. Bu öyle bir ışık ki mevcut durumu tüm çıplaklığıyla ve sadeliğiyle aydınlatıyor. Rakamlara boğulmuş bir rapordan çok daha önemli, o zamanki yaşananları orada yaşayanların gözüyle anlamamıza yardımcı oluyor. Koruma Birlikleri ekonomik açıdan desteklenmiyor diyerek bitirmiyor cümlesini, çocukların yedikleri yemekleri, binaların haraplığını, korunma altında olan! Ve gündüz hamallık yapan çocukları anlatıyor. Detayları görmemizi sağlıyor:

"Kızılcahamam Yetiştirme Yurdu 1927'de yapılmış. Tam yel üfürür, sel götürür dedikleri türden. Rüzgâr bir yanından girip öte yanından çıkıyor. 1953'ten beri yurt olarak kullanılmıyormuş. Çıktık gezdik yatakhanelerini, yemekhanesini, çamaşırlığını, derşhanesini. Hasta çocuklar, takıldıkları duvardan az sonra sökülüp uçacakmış izlenimi veren pencerelerin altına serdikleri yatağı yatağa, somyası somyaya benzemez yataklarda yatıyorlardı. Dışarıdaki rüzgârı aratmaz bir serin esintinin dolandığı odalarda yatan çocuk yüzlerinden yüreğimize ağan hava ise Dostoyevski'nin öykülerine açılmış kapılar önüne bırakıyordu insanı. Her adımda gıcırdayan ahşap döşemeler, yüksek tavanlı salonun duvarlarına yaslı kırık dökük dolaplar... her haliyle deprem artığı gibiydi. Ankara-Istanbul karayolu kıyısındaki bu yapı, ilçenin belki de en harap yapısı. İçinde kimsesiz çocuklar barınan bu yapı, eskiliği, kırık döküklüğü, tüm terk edilmişliğiyle esneyip duruyordu yol üzerinde"⁽¹⁾.

Sariaslan'ın çalışması 1979'un Uluslararası Çocuk Yılı ilan edilmesinden yola çıkıyor ve 1980'de çocukların içinde bulunduğu koşulları detaylarıyla aktarıyor. Çocukların geleceğimiz olduğuna ilişkin yaygın söylemin içinin nasıl doldurulamadığını anlatıyor. Yoksulluğun çocukların yaşamını nasıl etkilediğini ve hatta yaşam haklarını ellerinden aldığını açıklıyor.

"Biyolojik olarak yaşama şansına erişebilen çocuklarımızı insan olma, yurttaş olma; Anayasamızda anlamını bulan "Tinsel ve tinsel varlığını geliştirme hakkı"nı sağlayabiliyor muyuz?" diye soruyor Sariaslan. Gerçekten bugün sağlayabiliyor muyuz?

Sariaslan'ın çalışması tavan arasında kalmış ve uzun yıllar sonra ortaya çıkmış çok değerli bir belge. Bize düşen ise 1979'dan günümüze yaşanan değişimi özetlemeye çalışmak. Bu çalışmanın amacını 1979'dan bugüne çocuk koruma hizmetlerini ana hatlarıyla tartışmak oluşturuyor. 1979'dan günümüze gelirken Sariaslan'ın çalışmasındaki verilere atıf yaparak bu tartışmayı yürütmeye çalışalım.

1979'tan Günümüze

Türkiye'de İstatistiklerle Çocuk

Sariaslan'dan aktaralım⁽²⁾: "1975 Genel Nüfus Sayımı'na göre, ülkemizde 9-14 yaş arasındaki çocuk sayısı 5.213.006, 15-19 yaş arasındaki çocuk sayısı 4.464.104, 0-19 yaş arasındaki toplam çocuk sayısı 20.530.858'dir. Nüfusumuzun yarısı 20 yaşının altındaki insanlardan oluşmaktadır... 0-1 yaş arası bebek ölümlerinde dünyada ön sıraları alan ülkemizde, bu konuda da bir hayli gerilerdeyiz. IV. 5 Yıllık Plan verilerine göre, nüfusumuzun dörtte birine yakın kesimi protein yetersizliği, dengesiz beslenme ile karşı karşıyadır".

1975'ten bu yana geçen yaklaşık 40 yıllık zaman diliminde çocuklara ilişkin göstergelerde önemli bir iyileşme görüldüğü açıktır. Bu aslında bardağın boş veya dolu tarafını görmek ile ilgilidir (Acar, 2010). 1975'i ve 2013'ü karşılaştırırken temel göstergelerdeki değişimin olumlu olduğunu söylemek mümkün olsa da, tek başına nicel göstergelerden yola çıkmak bakış açımızı daraltacak, sorunun temeline inmemizi engelleyecektir. Görünen bu iyileşme birçok gösterge açısından OECD veya AB Üyesi ülkeler arasında son sıralarda yer aldığımız gerçeğini değiştirmez. Bu açıdan, Türkiye'de eğitim, sağlık, yoksulluk gibi bazı değişkenler açısından mevcut duruma bakılabilir. Bu değişkenler gelişmişlik düzeyimiz ve niteliğine ilişkin çıkarım yapmamızı kolaylaştıracaktır:

2012 yılı sonu itibarıyla Türkiye toplam nüfusu 75.627.384, çocuk nüfusumuz 22.692.174'tür. 0-17 yaş grubunu içeren çocuk nüfus, 1980 yılında toplam nüfusun %46'sını oluştururken, 2012 yılında %30'unu oluşturmaktadır⁽³⁾.

Türkiye'de 2012-2013 yılı okullaşma oranlarına göre 3-5 yaş arasındaki çocukların okul öncesi eğitimden yararlanma düzeyi % 26,63'dür. Kız çocuklarının % 26,31'i; erkek çocukların % 26,94'ü okul öncesi eğitimden yararlanabilmektedir. Çocukların önemli bir grubunun okul öncesi eğitimden yararlanmadığı görülmektedir. Bu durum okul öncesi eğitim hizmetleri bakımından ulaşılabilirlik ve kurumsallaşma sorunlarını da akla getirmektedir. 2011 yılı Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 0-5 yaş arası çocukların bakımının sadece % 2,4'ünün kreş veya anaokulunda yapıldığını ortaya koymuştur. Okul öncesi eğitim olanağından yararlananların oranı kentte % 2,8; kırsal % 1,4'tür⁽⁴⁾.

Milli Eğitim İstatistikleri'ne göre (2011-2012 yılı) okul öncesi eğitimde okullaşma oranı 3-5 yaş aralığı için % 30,87, 4-5 yaş aralığı için % 44,04, 5 yaş için ise % 65,69'dur. İlköğretimde okullaşma oranı % 98,67, ortaöğretimde ise % 67,37'dir⁽⁵⁾. Yükseköğretimde okullaşma oranı ise % 33,06'dır⁽⁶⁾. Bu rakamlara kız ve erkek çocukları için bakıldığında kız çocuklarının erkek çocuklara göre dezavantajlı olduğu görülecektir.

Eğitim hizmetlerine erişim temel insan haklarından birisidir. Eğitime erişim aynı zamanda toplumsal kaynaklardan yararlanmayı kolaylaştırmakta ve bireyin aktif katılımının önünü açmaktadır. Baykara Pehlivan ve Baykara Acar (2009: 36) eğitimden dışlanma sonucunda bireyin sağlık hizmetlerinden yararlanamama, çalışma yaşamına katılmama gibi pek çok sorunla karşı karşıya kaldığını ifade etmektedir. Bir başka deyişle, eğitim hakkından yararlanabilme, çocuğun yaşamındaki konumunu ve standartlarını belirleyen önemli faktörlerden biri olmaktadır.

Türkiye'de çocukların sağlık hakkından yararlanmalarını bakımından temel göstergelerin önemli ölçüde iyileştiği açıktır. 2005 yılında her 1.000 canlı doğumdan 21,4'ü (2005) bir yaşından önce ölümlerle sonuçlanırken bu oran 2011 itibarıyla 7,7'ye düşmüştür. Çocuk ölüm hızı (beş yaş altı) yaklaşık olarak binde 26,6'dan binde 11,3'e (her bin canlı doğumda) düşmüştür. Sağlık kuruluşlarında gerçekleşen doğumların tüm doğumlar içindeki oranı, 2002'de % 75 iken 2011 itibarıyla % 94'e yükselmiştir⁽⁷⁾. Çocukların iyi beslenmesi ile ilgili kentsel ve kırsal alanlardaki farklılıklar azalmaktadır⁽⁸⁾. 2008 yılında kırsal alanda düşük ağırlıklı çocukların oranı % 4,8 iken, kentsel alanlarda % 2,1'dir. Son bulgular Türkiye'de gıda yoksulluk oranının 2008 yılı itibarıyla % 0,54 olduğunu (Bu rakam 1994'te % 2,9'dur) ortaya koymaktadır⁽⁹⁾.

Çocuk ve aileye destek hizmetleri düşünüldüğünde er-

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

ken çocukluk eğitimi ve anne-baba eğitiminin yaygınlaştırılması konularında önemli gelişmeler yaşandığı gözlenmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı⁽¹⁰⁾ Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde evlilik öncesi eğitim programları ve aile eğitim programları yürütülmekte ve yaygınlaştırılmaktadır. 2009 yılında başlatılan aile eğitim programının, Türkiye genelinde, evliliğe hazırlanan veya evli yetişkin (istekli) bireylere ulaştırılması; yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları aracılığıyla yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır⁽¹¹⁾. Aileye dönük hizmetler sunan bir başka kuruluş olan aile danışma merkezleri de yaygınlaşmaktadır.

Çocuklara ilişkin bazı veriler ise karamsar bir tablo çizmektedir. 15 yaşından küçük çocukların neredeyse dördte biri uluslararası yoksulluk sınırı altındadır ve kırsal kesimde ise bu oran beşte ikinin üzerindedir. 15 yaşından küçükler arasında yoksulluk kentsel alanlarda % 14.47 iken kırsal kesimde % 44.92 düzeyine çıkmaktadır⁽¹²⁾. Ayrıca, çocuklar arasındaki göreceli yoksulluğa ilişkin son OECD verileri, Türkiye'nin % 24,6 ile OECD ülkeleri arasındaki en yüksek çocuk yoksulluğu oranına sahip olduğunu göstermektedir⁽¹³⁾. İlkokulda olması gereken yaklaşık 70.000 çocuk okula kayıtlı değildir⁽¹⁴⁾. Çocuk ve gençlere yönelen okul dışı serbest zaman etkinlikleri son derece sınırlıdır. Mevcut göstergeler incelendiğinde yaklaşık 15 yılda yargılanan çocuk sayısının iki kat arttığı görülmektedir⁽¹⁵⁾. Çocuk işçiliği rakamlarında önemli düşüşler yaşansa da sorunun ciddiyeti devam etmektedir. Çocuğa yönelik şiddet, ihmal ve istismar giderek artan bir biçimde çocuklarla çalışan profesyonelleri endişelendirmektedir.

Türkiye, nüfus yapısındaki değişime karşın, halen bir çocuk ülkesidir. Çocuk nüfusu toplam nüfusun yaklaşık 1/3'ünü oluşturmaktadır. Bu nüfus grubuna dönük hizmetlerde artış olduğu açık olsa da yapısal sorunların varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Yoksulluk ve gelir dağılımı tüm göstergeleri etkileyen iki ana faktör olarak karşımızda durmaktadır ve bu iki değişken çocukların yaşamlarının çok önemli belirleyicileridir.

Peki, korunma ihtiyacı içinde olan çocuklar olgusuna baktığımızda ne görüyoruz?

Sarıaslan'a göre⁽¹⁶⁾: "IV. 5 Yıllık Plan verilerine göre, 0-19 yaş arasındaki çocuklardan 3.700.000'i korunmaya muhtaç durumdadır. 1975'te 0-6 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklara bakan bakımevi sayısı 21, barındırdığı çocuk sayısı 3650; 7-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları barındıran yetiştirme yurdu sayısı 91, barındırdığı çocuk sayısı 14.608'dir. Sıradaki bekleyen çocuk sayısı ise 9714'tür. *Uluslararası Çocuk Yılı*'nda (1979) ise bu sayı 60.000'dir. On binlerce kimsesiz çocuk, dışarıdan bin bir tehlikesiyle karşı karşıya, sokağın bozup biçimlemesine bırakılmış durumdadır"⁽¹⁷⁾.

Karşılaştırılabilirlik için günümüze baktığımızda birkaç önemli nokta göze çarpmaktadır. Günümüzde korunma ihtiyacı içinde olan çocuk sayısına ilişkin net bir verimiz bulunmamaktadır. Çocuk yoksulluğu, eğitime devam edemeyen, çalışan ve suça sürüklenen çocuklara ilişkin verilerden çıkarsama yapmak olanaklıdır ancak bu konuda net rakamların verilememesi önemli bir eksikliktir. Boybek (2010), yapılan araştırmalarda, eğitim düzeyi ile yoksulluk arasında ters orantı bulunduğuna, eğitim düzeyi arttıkça yoksulluk riskinin azaldığına işaret etmektedir⁽¹⁸⁾. Bu veri, Türkiye'de çocuk yoksulluğuna ilişkin durumu değerlendirmemize ışık tutmaktadır. 2009 yılında gıda ve gıda dışı yoksulluk içinde olan 15 yaşından küçüklerin oranı yüzde 25.77 ile genel yoksulluk oranının üzerindedir. Başka bir deyişle, 15 yaşından küçük 4.9 milyon çocuk (18 yaşın altı alınrsa 5.8 milyona yakın) ulusal yoksulluk sınırı altındadır⁽¹⁹⁾. Gürsel, Uysal ve Acar⁽²⁰⁾, yaptıkları araştırmada Türkiye'de her dört çocuktan birinin beslenme, ısınma ve giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamadığına, 2006'dan 2010'a önemli gelişmeler kaydedilse de halen 4,6 milyon çocuğun maddi yoksunluk içerisinde yaşadığına değinmiştir. Yoksulluğun

yaşamın her alanındaki etkisi akla getirildiğinde, söz konusu sayıdaki çocuğun korunma ihtiyacı gündeme gelmektedir. Yani korunma ihtiyacında olan çocuk sayısı 1979'dan günümüze artmış denilebilir. Bu durum, çocuk koruma sisteminde koruyucu ve önleyici hizmetlere olan açık ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Korunma ihtiyacı içinde bulunan çocuklara yönelik hizmet birimlerinin sayılarındaki artış ise dikkat çekicidir. ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2013 Yılı Mart ayı istatistiklerine göre⁽²¹⁾ Türkiye'de (sadece kurum temelli hizmetler belirtilmiştir) 751 çocuk evi, 14 çocuk yuvası ve kız yetiştirme yurdu, 46 çocuk yuvası, 17 kız yetiştirme yurdu, 38 BSRM (Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi), 11 KBRM (Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi), 39 Çocuk ve Gençlik Merkezi (ÇOGEM) ve 45 sevgi evi bulunmaktadır. Hizmetlerin ve hizmet türlerinin geliştiği anlaşılmaktadır. ASPB, Gönül Elçileri Projesi'ni hayata geçirerek, daha fazla sayıda çocuğun kurum bakımı yerine koruyucu aile bakımı altında hizmet almasına dönük bir hizmet sunmayı amaçlamıştır⁽²²⁾. Bu konuda mevcut durumun nasıl olduğuna ilişkin bir bilimsel veriye ulaşılamamasına karşın⁽²³⁾, hizmetin içeriği ve niteliği tartışılmalıdır. ASPB'de çalışan meslek elemanlarının sayısı dikkate alındığında söz konusu bu hizmetin ve diğer hizmetlerin değerlendirme ve izleme çalışmalarının ne kadarının yapılabilirdiği üzerinde düşünmek gerekir. Değerlendirme ve izleme çalışmaları sosyal hizmet uygulamasında verilen hizmetlerin amaçlarına ulaşabilirliğini görme açısından çok önemli iki unsurdur. Yazıcı⁽²⁴⁾ çocuk evlerine ilişkin makalesinde, personel niteliğine ve değerlendirilmesine ilişkin uygulamadaki sorunlara işaret etmiştir. Bu kuruluşlarla ilgili gazetelere yansıyan olumsuz bazı olaylar (kurum personelinin çocuklara dönük olumsuz davranışlarını yansıtan), az sayıda olsa da, söz konusu olayların "yaşanabilirliğine" ve görünen kısmına ilişkin önemli ipuçları sunmaktadır. Bakanlığın hayata geçirdiği bir başka proje ise 2005 yılında uygulamaya koyulan "Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi"dir. 2005 yılı Nisan ayından itibaren başlayan bu uygulamayla, özellikle ekonomik yoksulluk nedeniyle yurt ve yuvalarda kalan çocukların aile ortamında bakımlarının sağlanması amaçlanmıştır. Özateş ve Atauz⁽²⁵⁾ çocukların aileleri yanında desteklenmesi ya da ailelerine döndürülmesini amaçlayan bu hizmet modelinin başarıya ulaşması için öncelikle ailelerin koşullarının, çocuğun bakımına olanak sağlayacak şekilde iyileştirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Kalıcı yoksulluğun toplumun çoğunluğu tarafından deneyimlendiğine işaret eden yazarlar, sürekli/süresiz yardımlarla söz konusu koşullarda istendik değişimlerin gerçekleşmesinin olanaklı olmadığına; bir başka deyişle hizmetin niteliğinin sorgulanması gerektiğine işaret etmişlerdir. Aynı ve nakdi yardımları temel alan hizmet modellerinin yalnızca, geçici düzenlemeleri sağladığı ve bir anlamda çözümsüzlüğü dayatıldığına değinmişlerdir. Bir başka deyişle, bu proje çerçevesinde ailelerin maddi olarak desteklenmesinin ötesinde, aile ve çevre koşullarının çocuğun yararına düzenlenmesi; çocuğun ihtiyaçlarını (fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlar) karşılayabilecek şekilde düzenlenmesi gerekir. Özateş ve Atauz⁽²⁶⁾, çocukların ailelerine geri dönmelerine ilişkin yapılacak mesleki değerlendirmenin önemine değinerek; yapılacak değerlendirme temelinde gerçekleştirilecek sosyal hizmet müdahalesini etkisiz hale getirebilecek çeşitli sorunlara (kaynak yetersizliği, alanda istihdam edilen sosyal hizmet uzmanı sayısının azlığı, uzmanların iş yükü vb.) vurgu yapmışlardır. Bu örnekleri artırmak mümkündür. Sadece ASPB değil diğer alanlarda da söz konusu kaynak sorunlarını, hizmet biçimlerinin yeterliliğini, erişilebilirliğini bir başka ifadeyle nitelik sorunlarını tartışmak mümkündür. Sarıaslan'ın çalışmasında da vurgulanan personel yetersizliği; hala çocuk koruma sistemi ile ilgili kurum ve kuruluşların önemli bir sorunu olarak varlığını sürdürmektedir. ASPB'nin Stratejik Plan Raporu'nda toplam personel sayısı 27487 olarak ifa-

de edilmiştir. Kadrolu 10647; sözleşmeli 868; hizmet alımı 15972 olarak belirtilmiştir. Bu personelin sadece 7030'u ön lisans ve daha üstü eğitime sahiptir. Bu durum, alanda uzmanlaşma konusunda personelin niteliğine ilişkin fikir verirken, personel sayısının hizmet sunumunda yeterli olup olmadığını gündeme getirmektedir⁽²⁷⁾. 74 milyonluk nüfus ve hedef grup düşünüldüğünde bu sayının yetersiz kaldığı söylenebilir. Karataş⁽²⁸⁾, Türkiye'de çocuk koruma sisteminin gereksinim gösterdiği yetişmiş insan gücünün, ciddiye alınması gereken önemli bir sorun olduğuna değinmektedir. Salim, devletin en sosyal olması gereken bir kurum olarak SHÇEK'in (Mülga), hizmetlerinde kadrolu personel kullanmak yerine hizmet satın alımına gitmesine ilişkin eleştirisini dile getirmiştir⁽²⁹⁾. Bu durum, çocukla ilgili diğer alanlara da yansımaya devam etmektedir.

Sarıaslan'ın çalışmasında yer alan bir başka dikkat çekici bölüm ise korunma ihtiyacı içinde olan ve hizmetten yararlanabilmek için sıra bekleyen çocuklarla ilişkilidir. Yazır, neredeyse on binlerce çocuğun sırada beklediğinden bahsetmektedir. Aradan geçen kırk yıllık zaman diliminde sırada bekleyen çocuklar sorununun ortadan kalktığını net bir biçimde söyleyebiliriz. Ancak, günümüzdeki çocuk koruma sistemi ve hizmetlerinin korunma ihtiyacı içinde olan tüm çocuklara ulaşabildiğini söylemek olanaklı değildir. ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün verileri yaklaşık 123.000 çocuğun çocuk koruma hizmetlerinden (kurum temelli ve toplum temelli) yararlandığını göstermektedir. Sadece yoksulluk sınırı altında olan çocukların sayısı bile milyonlarca çocuğun farklı şekillerde korunma ihtiyacı içinde olduğuna işaret etmektedir. Kurum temelli çocuk bakım hizmetlerinde sıra bekleme sorununun ortadan kalktığı görülse de, bu hizmetin ihtiyaç içindeki tüm çocukları kapsayabildiği tartışmalıdır.

Sarıaslan ... "6 milyonu aşkın çalışan kadının 0-6 yaş grubu arası 9.3 milyon çocuğuna devletin açtığı kreş 2 ve anaokulu 6 tane. Resmi istatistiklere göre, Türkiye'de 132 özel yuva var. Yasa'nın zorlayıcı hükmüne karşın, çalışan kadınlara kreş açan fabrika sayısı üçü beşi geçmezken, açmayanlara uygulanan cezaı yaptırım gülünçtür"⁽³⁰⁾ demektedir. Bu sorunun hala aşılamadığı yukarıda belirtilen 0-5 yaş okul öncesi eğitim istatistiklerinde görülmektedir. Burada okul öncesi eğitim hizmetlerinde bulunduğumuz yerden geriye gittiğimizi söylemek mümkündür. Devlet 1990'ların sonunda kreş hizmetinden çekilmiş; sahayı özel sektöre terk etmiştir. Bu durum, gerek çocukların eğitim hakkından yararlanmasında gerekse kadınların çalışma yaşamına katılması konusunda önemli bir eşitsizliği ortaya çıkarmaktadır. İlgili yasaya karşın, özel kuruluş çalışanlarının çocukları için açılan kreşlerin sayısının yeterli olmadığı söylenebilir.

Türkiye'de, koruyucu ve önleyici hizmetlerde önemli eksiklikler devam etmektedir. Çocuğun korunmasının ancak sorunun ortaya çıkmasıyla başladığı söylenebilir. Bu sorun, çocuğun ihmal ve istismara uğraması, kanunla ihtilafa düşmesi, kendine zarara vermesi, sokakta ve risk altında kalması gibi durumlar olarak çeşitlendirilebilir. Karataş ve diğerleri⁽³¹⁾ bu görüşü desteklemekte ve çocukların ana babası kaldığı ya da çevreye zarar vermeye başladığı (kanunla ihtilafa düştüğü) durumda sosyal hizmet sistemine girdiğine vurgu yapmaktadır. Karataş ve Baykara Acar⁽³²⁾ araştırmalarında Türkiye'de aile destek hizmetlerinin niceliksel, niteliksel sorunlarından ve dağınıklığından bahsetmektedir. Çocuğun korunması, çocuk ve aileye yönelik destek hizmetlerinin geliştirilmesini gerektirir. Bu hizmetlerin koruyucu ve önleyici ayağının nitelik ve kapsamı, çocuğun sorun ortaya çıkmadan korunmasına ilişkin bir belirleyicidir.

Burada çocuk koruma sistemine ilişkin zihniyetin üzerinde durmak gerekir. Sarıaslan da bu konuya değinmiştir. Çocuk koruma sistemi ve hizmetlerine ilişkin politika ve uygulamaları belirleyen en önemli etkenlerden birinin çocuğa bakış açısı ve çocuğun korunmasına ilişkin "zihniyet" oldu-

ğu gözden kaçırılmamalıdır. Her şeyden önce bütüncül bir çocuk koruma politikası için, çocuğu "hakları olan" bireyler olarak kabul etmek gerekir. 2005 tarihli Çocuk Koruma Kanunu, Çocuk Hakları Sözleşmesi⁽³³⁾ ÇHS'de önemle vurgulanan bazı ilkeleri benimsemiş olsa da bu ilkelerin uygulamaya aktarılmasında sorunlar yaşanmaktadır.

1957'ten 2013'e Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi: Mevzuat ve Yapılanma

Çalışmanın önceki bölümlerinde çocuklarla ilgili temel istatistikler özetlenmiştir. Bu noktada, Türkiye'de çocuk koruma sisteminin tarihini kısaca incelemek çocuk koruma konusunda nerede durduğumuzu tartışmak açısından kolaylaştırıcı olacaktır.

Türkiye'de devletin korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin ilk yasal düzenlemesi 1949 yılında gerçekleştirilmiştir⁽³⁴⁾. 1949 yılında yasalaşan (5387) "Korunmaya Muhtaç Çocuklar" Kanunu ile devlet korunmaya muhtaç çocuklar sorununa ilk kez kapsamlı bir müdahale yapmaya çalışmıştır. 1949 Yılında çıkarılan 5387 sayılı Kanun, kâğıt üzerinde kalmış ve uygulanması mümkün olmamıştır. Bu döneme kadar yaşanan dağınıklığı gidermeyi amaçlayan Kanun fazlaca etkin olamamış ve kısa bir süre sonra yeni bir kanunla ortadan kalkmıştır. Korunmaya muhtaç çocuklar ile ilgili "özel" bir kanun çıkarılmış olması bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Birtakım sorunlar (İnsan ve diğer kaynaklardaki yetersizlikler, deneyim azlığı vb.) Kanunun uygulanmasını güçleştirmiştir. Göçke⁽³⁵⁾ "Kanunun birçok maddelerinin kapalılığından dolayı icracılar tarafından anlaşılamaması, aynı zamanda çocukların korunması ile ilgili teşkilata yer verilmemiş olması, tahsisat kifayetsizliği bu kanunun sekiz sene gibi çok kısa bir zamanda yürürlükten kaldırılmasına neden olmuştur" şeklinde ifadesiyle bu duruma açıklık getirmektedir.

1957 yılında 5387 sayılı Kanunu yürürlükten kaldıracak şekilde, 6972 sayılı Korumaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Kanun, çocuk korunması sorununa yeni bir düzen getirmeyi başarmıştır. Bu yeni düzen 1983 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu⁽³⁶⁾'nun kurulmasına kadar devam eden bir yapıyı betimlemektedir. Yasayla beraber korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili tüm yasal sorumluluk iki kamu kurumu arasında pay edilmiştir. Buna göre 0-12 yaş arasındaki çocuklarla ilgili bakım sorumluluğu Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na⁽³⁷⁾; 13-18 yaş arasındaki çocukların bakım sorumluluğu ise Milli Eğitim Bakanlığı'na verilmiştir. 6972 Sayılı Yasayla her ilde Koruma Birlikleri kurulmuş ve bu birlikler korunmaya muhtaç çocukları tespit ve bakım ile sorumlu tutulmuştur. Çengelci⁽³⁸⁾, Kanunun temel felsefe olarak yerel yönetimleri yetkili kılmayı hedeflediğini ifade etmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı arasındaki ikili yapı birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Birincisi yetişmiş personel yokluğudur. Dahası hizmet binası sayısı da yetersizdir⁽³⁹⁾. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bu konuda daha deneyimli olmasına karşın Milli Eğitim Bakanlığı'nın deneyimi bulunmamaktadır.

Bu ikili yapının sonlanması is 24 Mayıs 1983 tarihinde kabul edilen 2828 sayılı SHÇEK Kanunu ile olmuştur (Adından anlaşılacağı gibi bu kanun ile 1917'de kurulan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Derneği devletleştirilmiştir). 2828 Sayılı Kanun yepyeni bir sosyal hizmet sistemini ortaya çıkarmıştır. Kamu hukuku statüsü içinde görev yapan SSBY Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, SSBY Sosyal Hizmetler Enstitüsü ve İllerde kurulu Korunmaya Muhtaç Çocuk Birlikleri ile dernek statüsündeki Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nu kaldırmış ve SHÇEK bu süreç sonunda ortaya çıkmıştır⁽⁴⁰⁾. Çocuk refahı hizmetleri ve daha genelde sosyal hizmetlerin 2828 sayılı kanun ile birçok kazanım elde ettiği görülmektedir. Dağınık şekilde birçok kurum ve kuruluş tarafından verilen hizmetler bir elde toplanmıştır. Kurumun ortaya çıkması ile çocuğun

korunması alanındaki yasal eksiklikler giderilmiş ve sosyal hizmetlerin her yaş ve nüfus grubu için planlanabilmesinin altyapısı oluşturulmuştur.

Başbakanlığa bağlı bir yapılanma olarak sürdürülen SHÇEK, 2828 sayılı kanun ile sadece çocuklara değil, kadın, yaşlı, engelli gibi tüm dezavantajlı gruplara yönelik sosyal hizmetleri sunmakla yükümlü kılınmış ve 2011 Yılında çıkartılan Kanun Hükmünde Kararname⁽⁴¹⁾ ile ASPB'ye bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür.

3.6.2011 ve 633 sayılı KHK ile oluşturulan ASPB, genelde sosyal hizmetlerin özelde ise çocuk koruma sisteminin yeniden örgütlenmesinin önünü açmıştır. 1970'lerden itibaren dile getirilen önemli bir eksikliği, parçalı bir görünümüne sahip olan sosyal hizmetleri, giderme yönünde önemli bir adım olarak karşılamıştır. Bakanlık; daha önce bağımsız yapılar şeklinde bulunan Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sorunlarını Araştırma Genel Müdürlüğü, SHÇEK Genel Müdürlüğü ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nü bünyesine almıştır. Bu noktada il ve ilçelerde bulunan "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları"nın Bakanlık bünyesine alınmaması sosyal hizmetler sisteminin bütünleştirilmesinin önemli bir eksikliği olarak görülebilir. Yeni yapılanma kapsamında, Bakanlık bünyesinde oluşturulan merkez birimleri şunlardır:

- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
- Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Bakanlığın taşra teşkilatını ise Aile ve Sosyal Politikalar İl ve İlçe Müdürlükleri oluşturmaktadır. 3.6.2011 tarih ve 633 sayılı KHK ile ortaya çıkan yeni görünüm sosyal hizmetler ve çocuk koruma hizmetlerinin yeniden yapılanması tartışmalarını canlandırmıştır. KHK'nin iki ana sonucu vardır:

- Dağınık halde bulunan sosyal hizmetlerin bütünleştirilmesi için adım atılmıştır.
- KHK ile sosyal hizmetlerin belirli öğelerinin il özel idarelerine devredilmesi planlanmıştır (Bu devredilme süreci ikinci bir kararname⁽⁴²⁾ ile üç yıl ertelenmiştir).

Gelinen nokta iyi bir analize muhtaçtır. 3.6.2011 tarih ve 633 sayılı KHK ile (kapatılan) SHÇEK Genel Müdürlüğü'nün taşra teşkilatında yer alan tüm sosyal hizmet kuruluşlarının il özel idarelerine devredilmesi planlanmıştır. Yaklaşık altı ay sonra yayınlanan bir diğer KHK ise bu devir sürecini üç yıl ertelenmiştir.

Bu sürecin ilgili taraflarca yeterince tartışıldığını söylemek olanaklı değildir. Hangi nedenlerle il özel idarelerine devir yapılacağı ve bu devrin neden ertelendiği hususları açık değildir. Dahası bu devir süreci ile ulaşılmak istenen hedefler belirgin değildir. Yerleşme ve sosyal hizmetlere etkin toplum katılımı amaçlanıyorsa, süreçte sivil toplum örgütleri katılımına ilişkin herhangi bir taahhüt bulunmamaktadır. Yerleşme hedefleniyorsa, Türk kamu idaresinde yerel yönetimlerin bir diğer unsuru olan belediyeler neden süreç dışında tutulmuştur?

Sorular artırılabilir. Temel olarak Türkiye'de sosyal hizmetlerin ve özelde çocuk koruma sisteminin revizyona ihtiyaç duyduğu açıktır. Bu ihtiyaç iki temel soruna dayanmaktadır: Bunlardan ilki mevcut hizmet bütünü'nün toplumdaki ihtiyaçları karşılamaktan uzak olmasıdır. Örneğin, birçok projeksiyonda korunma ihtiyacı içinde olan çocuk sayısı milyonlarca ifade edilirken mevcut sistemden yararlanan çocuk sayısı on binlerle sınırlıdır. Dahası, modern bir çocuk koruma sisteminin sahip olması gereken, önleyicilik, hizmet çeşitliliği gibi birçok özellik mevcut sistemde geliştirilememiştir. Gerek çocuk gerekse diğer ihtiyaç gruplarındaki hizmetlerin daha çok kurum temelli olduğu görülmektedir. İkincisi ise sistemin özellikle yerel/bölgesel karakteristik sorunlara yanıt vermede ağır kaldığı, merkeziyetçi

yapının sistemin işleyişini yavaşlattığı iddiaları sıkça dile getirilmektedir.

Ancak; önerilen yeni modelin (henüz yeni modelin detayları açıklanmamıştır) bu sorunlara nasıl yanıt vereceği, merkeziyetçi yapının sağladığı bir takım avantajların (hizmet standartlarının yükselmesi gibi) nasıl devam ettirileceği, izleme ve değerlendirme sistemlerinin nasıl oluşturulacağı ve en önemlisi toplum katılımının nasıl sağlanacağı konuları muğlaktır.

Sonuç: 1979-2013: Çocuk Bakım Hizmetlerinin Neresindeyiz?

Şimdiye kadar sunulan veriler ışığında 1979'dan bugüne "çocuk bakım hizmetlerinin neresinde" olduğumuzu kısaca analiz etmeye çalışalım.

1979'dan günümüze kurum ve kuruluşların sayısı belirgin biçimde artmış, maddi kaynaklar konusundaki sorunlar giderilmiştir. Çocuk koruma hizmetleri temelde ASPB tarafından yürütüldüğü için çok başlı yönetim sorunu giderilmiştir. Kurum temelli hizmet türlerinin yanında toplum temelli hizmet türleri gelişmiştir. Hizmet sunumunda asgari standartları sağlama ve hizmetin ulaşılabilirliği konularında önemli gelişmeler sağlanmıştır. Çocuk koruma sisteminde çalışan personel sayısı artmıştır. Bu açılarından 1979'da yaşanan sorunların önemli bir bölümünün çözüme kavuşturulduğu söylenebilir.

Peki, süregelen sorunlar nelerdir?

Yıllar içinde nüfus artışına paralel biçimde korunma ihtiyacında olan çocuk sayısının arttığı görülmektedir. Çocuklar hala yoksulluk başta olmak üzere, beslenme, sağlık, eğitim vb. konularda sorunlarla ve eşitsizliklerle karşı karşıyadır. Kurum ve kuruluşlar arası koordinasyon ve işbirliği sorunları belirgin biçimde devam etmektedir. Çocuklara yönelik hizmet sunan kurum ve kuruluşlarda çalışan personel niceliği ve niteliği hala bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Korumacı ve önleyici hizmetler yeterli değildir.

Tüm bu sorunların varlığını sürdürmesinin temelinde Sarıaşlan'ın da yakındığı gibi "kapsamlı bir çocuk politikasının" geliştirilememiş olmasının bulunduğu açıktır. Türkiye kabaca totusal (residüel) refah yaklaşımından kurumsal sosyal refah anlayışına geçişi yapamamıştır (Bu konuda SHÇEK'in (mülga) 2010-2014 Stratejik Planı'ndan itibaren değişim söyleminin başladığı, ASPB'nin kurulmasıyla birlikte bu söylemin "talep odaklı hizmet sunumu" baskın hale geldiği açıksa da bu yönde somut bir gelişme görünmemektedir).

Gerçekte çocuk koruma hizmetlerinde belirgin bir niceliksel gelişim olmasına karşın, nitelik tartışmaları yapılacak olduğunda çok önemli sorunlar yaşandığı açıktır. Belki burada bir başka vurgulanması gereken konu, çocuk koruma hizmetlerine ilişkin bilimsel temelli ve özellikle değerlendirme araştırmalarının yapılması gereğine ilişkindir. Hizmetlerin sayısal olarak gelişimini önde tutarak yola çıkmak yerine, süreç ve sonuçlarının değerlendirilmesini mümkün kılmak, yeni düzenlemelerin yapılması ve kaynak israfının önlenmesi açısından çok gerekli ve önemlidir.

Salim'in⁽⁴³⁾, SHÇEK'de (Mülga) çocuk koruma hizmetlerine ilişkin değerlendirmesinden alıntı yapalım:

"SHÇEK'de (Mülga) adı tam ifade edilemeyen bir himayecilik anlayışının, tam olarak merkezi yönetimin eline geçtiği zamandan beri var olduğu düşünülmektedir. 'Ne kadar çok çocuk bakarsam o kadar çok iyi sosyal devlet ya da devlet baba olurum' biçimindeki yönetim yaklaşımı, plan ve politikalarına yansımamasına rağmen uygulamalara yansımıştır. Bu durum Türkiye'deki çocuk politikasızlığı ile bir araya gelince hizmetlerin etkinliği azaltmaktadır".

Bu ifade, yukarıdaki tartışmalara açıklık getirmektedir. Niceliksel gelişme sadece hedef grupların kapsamına ilişkin bir veri sağlayacaktır. Önemli olan sayısal artışın içerikle desteklenmesidir. Yani, niteliksel açıdan da çocuk koruma sisteminin geliştirilmesi ihtiyacı ortadadır. Çocuk koruma sisteminin her unsurunun çocuk dostu olması ka-

çinilmazdır. Bunun dışında kalan politika ve uygulamalar, Sarıaslan'ın deyimiyle "çocuğun bakımını, yalnızca yedirilip içirilmesi" olarak gören bir zihniyetin destekleyicisi olmaktan öte geçemeyecektir.

DİPNOTLAR

- (1) Sarıaslan, Ü. (1980). "O Çocuklar Şimdi Neredeler?"
- (2) Sarıaslan, a.g.e.
- (3) İstatistiklerle Çocuk 2012, TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=269
- (4) Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması 2011, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, http://www.athgm.gov.tr/upload/athgm.gov.tr/mce/2013/taya_kitap_butun.pdf
- (5) Milli Eğitim Bakanlığı Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2012-2013. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, www.meb.gov.tr
- (6) <http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.do?id=3642&metod=IlgiliGosterge>
- (7) Sağlık Bakanlığı 2011 Sağlık İstatistikleri Yıllığı, <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-16345/saglik-istatistikleri-yilligi-2011.html>
- (8) Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2011, Sağlık Bakanlığı, Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü, 2011.
- (9) Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Raporu (2010). Kalkınma Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Türkiye Ofisi, http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Turkey/Turkey_MDG_2010_turkish.pdf
- (10) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bundan böyle ASPB olarak kısıltılacaktır.
- (11) Detay için bakınız: <http://www.aep.gov.tr/aep-hakkinda/aep-inharcisi/>
- (12) TÜİK, www.tuik.gov.tr, 2008.
- (13) OECD Aile Veri Tabanı verileri, 2011.
- (14) Acar, H. ve Çamur Duyan G. (2012). "Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Temel İlkeleri Işığında Türkiye'nin Çocuk Fotoğrafını Yorumlamak". Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu, Mutlu Çocuklar Derneği ve Kırıkkale Üniversitesi Kadın Sorunları, Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara.
- (15) Kayıp Çocuklar Başta Olmak Üzere Çocukların Mağdur Olduğu Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2010, TBMM, 520-521.
- (16) Sarıaslan, a.g.e.
- (17) "Kaç Çocuk Sağlıklı Geliyor?", Cumhuriyet Dergi, Uluslararası Çocuk Yılı Özel Sayısı, 2 Temmuz 1979; akt: Sarıaslan, 1980.
- (18) Boybek, S. (2010). "Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Yoksulluk ve Çocuk İşçiliği Üzerine Genel Bir Değerlendirme", Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler Ve Yeni Fikirler, Cilt I, 13 - 15 Ekim 2010 / İstanbul, s. 543.
- (19) "Yoksul çocuklar", <http://www.unicef.org.tr/content/detail/49/children-in-poverty-2.html>
- (20) Gürsel, S., Uysal, G. ve Acar, A. Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi, Yönetici Özeti, Araştırma Notu 13/147, 22 Nisan 2013
- (21) Detaylar için: http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/upload/Node/10542/files/2013_Mart_Ayi_Istatistikler.pdf, erişim: 14.04.2013
- (22) Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.koruyucuile.gov.tr/tr/html/1785/Gonul-Elcileri-Projesi-Hayata-Gecirildi>
- (23) Bu konuda bir bilimsel çalışmaya rastlanmamıştır.
- (24) Yazıcı, E. (2012). "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Ve Çocuk Evleri". Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(18), s.509.
- (25) Özates, Ö.S. ve Atauz, S. (2011) "Uzmanlarının Aileye Dönüş Ve Aile Yanında Destek Projesine İlişkin Değerlendirmeleri" Toplum ve Sosyal Hizmet, 22(2) 104.
- (26) Özates, Ö.S. ve Atauz, S., a.g.e., s.110.
- (27) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 213-217 Stratejik Planı, Ankara, 2012, s.66-68
- (28) Karataş, K. (2007). "Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme", Toplum ve Sosyal Hizmet, 18 (29):s.13. 7-20.
- (29) Salim, M. "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Çocuk Koruma Politikaları Ve Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2011, s.103.
- (30) "Kaç Çocuk Sağlıklı Geliyor?" Cumhuriyet Dergi, Uluslararası Çocuk Yılı Özel Sayısı, 2 Temmuz 1979; akt: Sarıaslan, 1980.
- (31) Karataş K., Cankurtaran Öntaş Ö., Acar, H., Baykara Acar, Y. ve Gökçeşarlan, E.(2004). "Türkiye'de Çocuğun Korunması: Osmanlı'dan Günümüze Çocuk Refahına Yönelik Düzenlemeler," Toplum ve Sosyal Hizmet. 15,(1), s.25.
- (32) Karataş, K. ve Baykara Acar, Y. (2008). Aile Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi ve Kalite Standartları Geliştirilmesi. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, Yayın No:135, Ankara, 2008.
- (33) Çocuk Hakları Sözleşmesi bundan böyle ÇHS olarak kısıltılacaktır.
- (34) Bu tarihten önce çocuk koruma hizmetleri, 1917'de kurulan ve bir sivil toplum örgütü olan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu aracılığıyla sunulmaktadır.
- (35) Gökçe, B. (1971). Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu ile İlgili Tutumun Sosyolojik Mukayeseli Tahlil ve İzahı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 55, 1971, s.71.

- (36) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bundan böyle SHÇEK olarak kısıltılacaktır.
- (37) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, SSYB olarak kısıltılacaktır.
- (38) Çengelci, E. (1996). Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Hizmetlerin Örgütlenmesi, Ankara, s.7.
- (39) Ertan Kahramanoğlu ile Yapılan Görüşme, Ankara, 17.2.2004, akt: Acar, 2005.
- (40) Çengelci, E. a.g.e., s.9.
- (41) Kanun Hükmünde Kararname, bundan böyle KHK olarak kısıltılacaktır.
- (42) Bu, 662 nolu Kanun Hükmünde Kararnamedir.
- (43) Salim, M. A.g.e. s.103.

KAYNAKLAR

- Acar, H. (2010) "Türkiye'de Çocukların Durumu: Bardağın Boş ve Dolu Tarafları". 28 Kasım 2010 tarihinde BIANET'te yayınlanan yazı. Erişim için: <http://bianet.org/biamag/cocuk/126103-turkiye-de-cocukların-durumu-bardagin-bos-ve-dolu-tarafi>.
- Acar, H. ve Çamur Duyan G. (2012). "Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Temel İlkeleri Işığında Türkiye'nin Çocuk Fotoğrafını Yorumlamak". Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Kitabında Yayınlanmış Bildiri. Ankara. Mutlu Çocuklar Derneği ve Kırıkkale Üniversitesi Kadın Sorunları, Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2013-217 Stratejik Planı", Ankara, 2012, s.66-68.
- Baykara Pehlivan ve Baykara Acar, Y. (2009). "Çocuklar ve Eğitimden Dislanma", Toplum ve Sosyal Hizmet, 20 (2), 27-38.
- Boybek, S. (2010). "Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Yoksulluk ve Çocuk İşçiliği Üzerine Genel Bir Değerlendirme", Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler, Cilt I, 13 - 15 Ekim 2010 / İstanbul, s. 543.
- Gökçe, B. (1971). Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu ile İlgili Tutumun Sosyolojik Mukayeseli Tahlil ve İzahı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 55, 1971.
- Gürsel, S., Uysal, G. ve Acar, A. "Bahçeşehir Üniversitesi, Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi", Yönetici Özeti, Araştırma Notu 13/147, 22 Nisan 2013.
- "İstatistiklerle Çocuk 2012" TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=269
- Ertan Kahramanoğlu ile Yapılan Görüşme, Ankara, 17.2.2004, akt: Acar, H. (2005) Cumhuriyetin Çocuk Refahı Politikasını Yapılandıran Bir Sivil Toplum Örgütü: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (1921-1981), Fişek Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Karataş, K. (2007). "Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme", Toplum ve Sosyal Hizmet, 18 (29): 7-20.
- Karataş, K. ve Baykara Acar, Y. (2008). Aile Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi ve Kalite Standartları Geliştirilmesi. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, Yayın No:135, Ankara, 2008.
- Karataş K., Cankurtaran Öntaş Ö., Acar, H., Baykara Acar, Y. ve Gökçeşarlan, E. (2004). "Türkiye'de Çocuğun Korunması: Osmanlı'dan Günümüze Çocuk Refahına Yönelik Düzenlemeler," Toplum ve Sosyal Hizmet. 15,1:15-25.
- "Kaç Çocuk Sağlıklı Geliyor?" Cumhuriyet Dergi, Uluslararası Çocuk Yılı Özel Sayısı, 2 Temmuz 1979, akt: Sarıaslan, Ü. (1980). O çocuklar şimdi neredeler? (Yayınlanmamış Röportaj).
- Kalkınma Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Türkiye Ofisi (2010). Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Raporu. http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Turkey/Turkey_MDG_2010_turkish.pdf
- "Millî Eğitim Bakanlığı Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2012-2013". Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, www.meb.gov.tr
- Salim, M. (2011). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Çocuk Koruma Politikaları ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Sağlık İstatistikleri Yıllığı, Sağlık Bakanlığı 2011 Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü, <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-16345/saglik-istatistikleri-yilligi-2011.html>. Erişim: 16.03.2013.
- Sarıaslan, Ü. (1980). O çocuklar şimdi neredeler?.. (Yayınlanmamış Röportaj).
- OECD Aile Veri Tabanı verileri, 2011. www.oecd.org/els/social/family/database
- Özates, Ö. S. ve Atauz, S. (2011). "Uzmanlarının Aileye Dönüş Ve Aile Yanında Destek Projesine İlişkin Değerlendirmeleri" Toplum ve Sosyal Hizmet, 22(2):101-112.
- TBMM, Kayıp Çocuklar Başta Olmak Üzere Çocukların Mağdur Olduğu Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2010: 520-521.
- TÜİK, www.tuik.gov.tr, 2008.
- Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması 2011, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, http://www.athgm.gov.tr/upload/athgm.gov.tr/mce/2013/taya_kitap_butun.pdf
- Yazıcı, E. (2012). "Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(18), s.499-525.
- "Yoksul çocuklar", <http://www.unicef.org.tr/content/detail/49/children-in-poverty-2.html>
- <http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.do?id=3642&metod=IlgiliGosterge>

Onlar (Çocuklar)...

Taner AKPINAR*

"... insan değil, hayaletler". Bu, Afrika'nın birçok ülkesinde hakim olan karanlık düşüncenin bir ifadesi. İşin acı tarafı böylesi bir düşünsel yapının pratik boyutunun da olması. İnsan değil, hayalet olarak görülenler albinizmi olan çocuklar. Albinizmi olan çocuklar, toplumsal baskı nedeniyle aileleri tarafından kabul edilmemekte ve terk edilmektedir. Bu çocuklara karşı saldırı ve şiddetin çok yaygın bir uygulama olduğu rapor edilmektedir. Çocukların vücudunda albinizm olan yerler kesilmekte hatta çocuklar diri diri gömülmektedir.⁽¹⁾

"... gün boyu zorla çalıştırıyorlar". Sürekli olarak politik sorunlarla gündemin baş sıralarından düşmeyen Mısır'da, çocuk işçilik çok yaygın bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Görece küçük kentsel yerleşim yerlerinde ve kırsal alanlarda bu sorun çok daha büyük boyutlardadır. Örneğin Damiette ilinde çocukların % 80 işçi olarak çalıştırılmaktadır. Çocuklara ağır işlerde çalıştırılmaları yanında, günde en az 8-9 saat gibi çok uzun süreler boyunca zorla çalıştırılmaktadır.⁽²⁾ Mısır'da rejim değişikliğinin ikinci yıldönümü için yapılan gösterilerde, içlerinde 9 yaş kadar küçüklerinde olduğu yüzlerce çocuğun yasadışı olarak göz altında tutulup işkence gördüğü ortaya çıkmıştır. Çocuklara işkence edilirken ısıрма, elektrik verme, ipe asma ve çınlıçplak olarak soğuk suya yatırmak gibi yöntemler kullanılmaktadır.⁽³⁾ Çocuk işçilik ve çocukların zorla çalıştırılması Fas'ta da yaygın bir sorun. Bu ülkede 15 yaşın altındaki çocukların çalıştırılması yasak olmasına rağmen, 5-14 yaş arasındaki çocukların 30 bin'i ev hizmetlerinde çalıştırılmaktadır. Çocuk işçiliğinin yaygın olduğu bir diğer alan da tarımsal işlerdir. Çocuklar evlerinden ve ailelerinden uzaklarda, herhangi bir sosyal korumaya sahip olmadan çalıştırılmaktadır. Çocuklara işkence yapılarak çalışmaya zorlanmakta, bu nedenle ölüm olayları sıkça görülmektedir. Örneğin bu şekilde işkence gören bir çocuk hastaneye kaldırılmış fakat kurtarılamamıştır. Ölen çocuk işçinin bir polis ve bir de öğretmeninin ev işlerinde çalıştırıldığı belirlenmiştir. Çocuğun göğsünde, yüzünde ve ellerindeki yanıklar nedeniyle öldüğü tespit edilmiştir.⁽⁴⁾

"... hiç kimsenin çocuğu değil". Hindistan'ın birçok bölgesinde çocuklar, suç işlediklerinde, yaşlarına aldırılmaksızın, yetişkinler gibi muamele görmektedir. Çocuklar yetişkinlerle aynı koşullarda tutuklanmakta, gözaltına alınmakta, işkence görmek, yargılanmadan infaz edilmekte ve cinsel saldırıya uğramaktadır. Ortada herhangi bir suç olmadan da bu zulümün mağduru olmaktadır. Yetkililerin bu sorunların varlığını inkar ettiği ve mağdur edilen çocuklara kimsenin sahip çıkmadığı rapor edilmektedir.⁽⁵⁾

"... yaşamaktan bezmiş durumdalar". Avusturalya'da mülteci/sığınmacı kamplarında tutulan çocuklar uğradığı psikolojik baskıya bağlı olarak yaşamlarına son vermek istemektedir. Resmi kayıtlara geçen birkaç örnek olay durumunun ciddiyetini gözler önüne sermektedir. Yalnızca dokuz yaşında bir çocuk aşırı dozda ilaç içerek, on yaşında bir çocuk bileklerini keserek ve onyedinci yaşında bir çocuk da kendini asarak yaşamını sonlandırmak istemiştir. Bu tür olaylarda son zamanlarda gözle görülür bir artış olmuştur.⁽⁶⁾

"... bir meta gibi alınıp-satılıyorlar". Nepal'den her yıl binlerce kız çocuk insan tacirlerinin tuzağına düşmektedir. Bu çocuklar Hindistan'daki genelevlere pazarlanmaktadır. Genellikle tanıdık, akraba ve arkadaş çevresinden olan

insan tacirleri yoksulluk koşullarında yaşayan çocukları, basitçe, evlilik, daha iyi bir yaşam, iş ve para gibi vaatlerle kandırmaktadır. Erkekler ise daha çok inşaat sektöründe çalıştırılmak üzere pazarlanmaktadır. Nepal'de insanların geçim olanaklarının olmaması bunun kaynağında yatan temel etkindir. Örneğin bir tür kölelik sistemi olan Kamaiya sistemi 2000 yılında sonlandırılmış ve Kamaiyalar olarak adlandırılan köleler sahipleri tarafından serbest bırakılmıştır. Fakat, başka herhangi bir geçim aracı olmayan bu yeni "özgür emekçiler" insan tacirleri için kolay bir av olmuştur.⁽⁷⁾

<http://www.google.com/imgres?imgurl=http://farm5.staticflickr.com>

"... bir iç savaşın en ağır bedelini ödüyorlar". Kongo'da devam eden iç karışıklıkların yol açtığı, tam anlamıyla, başıbozuk ortamda, çocukların başlarına gelmeyen kalmamaktadır. Örneğin, keçilerini çalmak isteyen askerlere karşı koymaya çalışan 14 yaşındaki bir çocuk başından vurularak öldürülmüştür. Askerler öllerine gelen evlere rastgele girip kadın ve kız çocuklara tecavüz etmektedir. 20-30 Kasım 2012 tarihlerinde, bu şekilde, 33'ü 6-17 arası yaşlarda kız çocukları olmak üzere 135 tecavüz vakası kayıtlara geçmiştir. Askerler ateş yakmak için okullara girip çocukların kullandığı okul sıralarını ve sandalyelerini yağmalamaktadır. Kasım-Aralık 2012'de 1100 çocuğun bu şekilde eğitim olanağı elinden zorla alınmıştır. Bu örneklerin dışında, çocukların dayak, zorla çalıştırma, işkence görme gibi baskı ve şiddetin binbir türüne uğramakta olduğu rapor edilmektedir.⁽⁸⁾

Onlar ne hayalet, ne köle ve ne de yaşamaktan bezmiş durumdalar. Onlar yalnızca ve yalnızca çocukluğu ellerinden alınmış çocuklar. Nazım'ın dediği gibi, "dünyayı verelim çocuklara hiç değilse bir günlüğüne / ... / bir günlük de olsa öğreysin dünya arkadaşlığı / çocuklar dünyayı alacak elimizden / ölümsüz ağaçlar diyecekler". Çocukların ve çocukluğun egemen olduğu, kısacası çocukca bir dünya kurmak umuduyla...

Dipnotlar

(1) <http://www.crin.org/resources/infodetail.asp?id=30874>

(2) <http://www.tdh.ch/en/news/egypt-finding-alternatives-to-child-labor>

(3) <http://www.independent.co.uk/news/world/africa/young-children-detained-and-tortured-after-protests-in-egypt-8503866.html>

(4) <http://www.tdh.ch/en/news/morocco-child-servants-martyrs-of-indifference>

(5) <http://www.achrweb.org/press/2013/IND08-2013.html>

(6) <http://www.radioaustralia.net.au/international/2013-02-18/immigration-documents-outline-cases-of-child-self-harm/1090344>

(7) <http://www.guardian.co.uk/global-development/poverty-matters/2013/may/08/nepal-struggles-human-trafficking-problem>

(8) http://www.ohchr.org/Documents/Countries/ZR/UNJHROMay2013_en.pdf

* Yrd.Doç.Dr. Akdeniz Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü ve Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Yüksek Gerilim Direklerinin Montajı

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Durum: İşçiler bir firmanın ürettiği elektrik enerjisinin ulusal enerji şebekesine bağlanması için galvanizli çelikten yapılmış yüksek gerilim direğinin montaj çalışmalarını yürütmektedir. İşçilerin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeleri tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. İşçiler direğe çıkarken, inerken ve direk üzerinde çalışırken (çok yüksekten) düşebilirler.
2. Direk üzerinde çalışırken veya bir yerden başka bir bölüme geçerken başlarını direğin bölümlerine çarparak yaralanabilirler.
3. Üstteki işçinin elinden kayabilecek bir anahtar, civata, somun veya el aleti alttakinin başına çarparak ciddi yaralanmasına neden olabilir.
4. Direğin bileşenleri kısa kollu elbisesi olan işçinin kolunda kesiklere neden olabilir.
5. Direk üzerinde çalışan işçilerden düşebilecek bir malzeme, direk altında bulunan işçilerin üzerine düşerek ciddi yaralanmalara neden olabilir.

> Yanıtı 16. sayfada

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Şeyda AKSEL
Prof. Dr. Yasemin GÜNAY BALCI
Jeom. Erdoğan BOZBAY
Prof. Dr. Ayşen BULUT
Ecz. Dr. Ayçe ÇELİKER
Prof. Dr. Murat DEMİRCİOĞLU
Prof. Dr. Necati DEDEOĞLU
Dr. Seyhan ERDOĞDU
Mak. Y. Müh. Aykut GÖKER
Prof. Dr. Bahar GÖKLER
Dr. Uğur GÖNÜL
Prof. Dr. Güler Okman FİŞEK
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK
Prof. Dr. Hamit FİŞEK
Oya FİŞEK
Prof. Dr. Alpaslan İŞIKLI
Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA
Prof. Dr. Müge ERSOY KART
Prof. Dr. Muammer KAYAHAN
Prof. Dr. Ahmet MAKAL
Prof. Dr. Ferhunde ÖZBAY
Prof. Dr. Nevzat ÖZGÜVEN
Prof. Dr. Şerife Türcan ÖZŞUCA
Mümtaz PEKER
Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Dr. Engin TONGUÇ
Prof. Dr. İsmail TOPUZOĞLU
Mim. Y. Müh. Cihat UYSAL
Prof. Dr. İsmail ÜSTEL
Dr. Ecz. Leyla ÜSTEL

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU'NUN YİTİRDİĞİMİZ AMA HEP ARAMIZDA OLAN ÜYELERİ

Doç.Dr. Ömer Tunç SAVAŞCI
Prof.Dr. Cahit TALAS
Prof. Dr. Kurthan FİŞEK

İÇİNDEKİLER

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
İş Cinayetleri Almancağı 2
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
Vicdan ve Adalet Nöbeti - 1 3
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
İş Sağlığı ve Güvenliği – İyi Öğrenci Olamadık ! 4
Mustafa TAŞYÜREK
- **BÜYÜTEÇ - ESİRGENEN ÇOCUKLAR**
O Çocuklar Şimdi Neredeler ? ..
(Röportaj, 1978-1982) 9
Ümit SARIASLAN
1979'dan Günümüze Türkiye'de Çocuk Koruma Hizmetleri 17
Hakan ACAR, Yüksel BAYKARA ACAR
- **ÇOCUK HABER**
Onlar (Çocuklar)... 22
Taner AKPINAR
- **BULMACA**
İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım :
Yüksek Gerilim Direklerinin Montajı 23
Mustafa TAŞYÜREK

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

<http://www.isguvenligi.net>
<http://www.osgb.fisek.com.tr>

- **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi
Vakfı Adına
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: 0312 419 78 11 • Faks: 0312 425 28 01 - 395 22 71
 - Web sayfası: www.fisek.org.tr
 - Çalışma Ortamı Dergisi'nde yayınlanan yazılar,
resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.
- Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Bu bir HAKEMLİ dergidir.

- Çocuk Dostu'muz olanlara dergi ve kitaplarımız
düzenli olarak gönderilmektedir.
Sizleri de **Çocuk Dostu'muz** olarak görmek isteriz.
- Çalışma Ortamı Dergisi iki ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)
 - ISSN 1302-3519
- Sayı: 128 • Mayıs -Haziran 2013
 - Ücretsizdir
- **Yapım ve Basım:** Büyük Anadolu Medya Grup
İstanbul Cad. Elif Sk. Sütçü Kemal İşhanı No:7/188
İskitler 06060 ANKARA
Tel: 0312 384 30 70 (Pbx) • Faks: 0312 384 30 57
Baskı Tarihi : 10 Haziran 2013